T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE SIFAT FİİLLERİN İNCELENMESİ: İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI BAĞLAMINDA

İvana JAPUNDZİC

2501222277

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Mehmet Yalçın YILMAZ

İSTANBUL - 2024

ÖZ

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE SIFAT FİİLLERİN İNCELENMESİ: İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI BAĞLAMINDA

İVANA JAPUNDZİC

Günümüzde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi çalışmaları, Türkiye'de ve yurt dışında farklı kurumlarda, farklı amaçlarla ve birbirinden farklı hedef kitlelere yönelik olarak sürdürülmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler, öğrenim sürecinde farklı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bireylerin hazır bulunuşluk durumlarının yeterli olmaması, öğretim ortamlarının ya da öğretim malzemelerinin uygun şekilde hazırlanmamış olması gibi durumlar bu zorluklara örnek olarak verilebilir. En sık karşılaşılan güçlüklerden biri de Türkçenin eklemeli dilsel sisteminin benimsenmesi ve anlaşılmasıdır. Bu durum özellikle, ana dili yapı bakımından diğer dil gruplarından olan öğrenciler açısından öğrenim sürecini zorlaştırmaktadır. Sıfat-fiiller de ek çeşitliliğindeki yoğunlukla bu sistem içinde önemli bir yer tutmaktadır. Pek çok dilde karşılığı olmayan ya da başka şekillerde ifade edilen bu dilbilgisi yapılarının işlevsel özelliklerine göre sınıflandırılarak öğretilmesinin yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecini destekleyecektir.

Bu tez çalışmasının hareket noktası, sıfat-fiiller konusuyla ilgili bir değerlendirme ortaya koymak ve özelde sıfat-fiil konusunun öğretimine, genel anlamda ise Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetlerine katkı sağlamaktır. Çalışmada, sıfat-fiillerin biçimsel özelliklerinden çok, işlevsel özellikleri üzerinde durulmuştur. Bununla amaçlanan; verilmiş olan örneklerde işlevleri ve kullanımları ön planda tutularak öğrenenlerin anlamasını kolaylaştırmaktır.

Bu tez çalışmasında, doküman analizi yönteminden yararlanılmış olup yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında sıfat-fiiller konusu, İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinde yabancılara Türkçe öğretirken kullanılan İstanbul Yabancılar İçin Ders Kitabı B2-C1+ kitaplarından hareketle değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilk aşamaları; sıfat-fiiller konusunda alanyazın taramasının gerçekleştirilmesi ve çalışmanın kuramsal çerçevesinin çizilmesi, "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı"nın sıfat-fiillerin öğretimi konusunda incelenmesi ve bulguların değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu değerlendirmelerin ardından ise daha sonra hazırlanacak olan ders materyallerinin geliştirilmesine ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine katkı sağlamak adına çeşitli öneriler verilmiştir.

Çalışmanın başladığı ve kitap incelemelerinin tamamlandığı dönem itibarıyla kitapların güncel baskıları B2 düzeyi için 2015 yılı; C1+ düzeyi için 2013 yılıdır. Dolayısıyla çalışmadaki analizler bu iki kitapla sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil, Eklemeli Dil, Türkçe, Dil Bilgisi, Sıfat-fiil, Ders Kitabı

ABSTRACT

ANALYSIS OF PARTICIPLES IN THE TURKISH AS FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF TEXTBOOK İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE

İVANA JAPUNDZİC

Nowadays, studies on the teaching of Turkish as a foreign language are carried out in different institutions, both in Turkey and abroad, for different purposes and for different target groups. Students learning Turkish as a foreign language face various difficulties in the learning process, for example, situations such as insufficient readiness of individuals, but also inadequate preparation of the teaching environment or teaching material. One of the most common difficulties is certainly the adoption and understanding of the agglutinating system of the Turkish language, which complicates the learning process, especially for students whose native languages are structurally from other language groups. Participles, with their variety of suffixes, have an important place in this system. Teaching these grammatical structures, which have no equivalents in many languages or are expressed in other ways, by classifying them according to their functional properties will support the process of learning Turkish as a foreign language.

The basic idea of this study is the analysis of participles and an attempt to contribute to the teaching of participles in the field of teaching Turkish as a foreign language. The focus of this study is on the functional and not on the morphological characteristics of participles and it aims to show their function and application through various examples and thus facilitate the process of understanding them.

In this study, the method of document analysis was applied, and the subject of participles in the context of teaching Turkish as a foreign language was analyzed through the textbooks "İstanbul Yabancılar İçin Ders Kitabı B2-C1+" being used in the teaching of Turkish as a foreign language at the University of Istanbul.

The first part is designed as a review of the literature on participles and represents the theoretical framework of the in which the analysis of teaching participles in the Turkish language textbook for foreigners “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı” was carried out, as well as the evaluation of the findings. After the analysis and evaluation, various proposals were presented as a kind of contribution to development of future teaching materials as well as to teaching Turkish as a foreign language.

At the time when preparation of this study started and the analysis was done, the current edition for level B2 was the textbook dated 2015, and for level C1+ the textbook dated 2013. Therefore, the analyzes in the study were limited to those two books.

Key Words: Foreign Language, Agglutinative Language, Turkish, Grammer, Participle, Textbook

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında sıfat-fiil eklerini inceleyip bu eklerin özellikleri ve tümcelere kattığı anlamlarını açıklamaya çalıştık.

Alan uzmanların görüşlerine yer vermekle beraber İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinde okutulan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2/C1+ Ders Kitaplarındaki söz konusu eklerin işlev, anlam ve kullanım özelliklerini inceledik. Bu çalışmanın başladığı ve kitap incelemelerinin tamamlandığı dönem itibarıyla kitapların güncel baskıları B2 düzeyi için 2015 yılı; C1+ düzeyi için 2013 yılıdır. Dolayısıyla çalışmadaki analizler bu iki kitapla sınırlandırılmıştır. Çalışmadaki değerlendirmeler 2021 yılı itibarıyla kitaplarda gerçekleştirilen güncellemeleri kapsamamaktadır.

Bu konuyu seçmemizdeki amaç; Türkçe öğrenen yabancılara bu karmaşık olan konuyu az olsa da vereceğimiz örneklerle kavratmaya çalışmaktır.

Bu tez çalışması, hem 1998 yılından bu yana bir yabancı olarak Türkçeyi öğrenirken hem de 2015 yılından bu yana Yunus Emre Enstitüsü Podgoritsa Türk Kültür Merkezinde Karadağlılara Türkçe öğretirken edindiğim tecrübeler sonucunda Yabancılara Türkçe Öğretimi alanında sıfat-fiiller konusunda yapılmış çalışmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle bu alana bir katkıda bulunabilmek amacıyla hazırlanmıştır. Hem Türkçe öğrenenlerin hem de Türkçe öğretenlerin bu konudaki sorularına cevap verilmeye amaçlanmaktadır.

Bu çalışmamda büyük destek veren ve beni yönlendiren başta tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet Yalçın Yılmaz olmak üzere yüksek lisansım boyunca desteğini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Akış ve tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte alandaki deneyimiyle çalışmamın şekillenmesine yardım eden, benim için bir dosttan daha fazla anlam ifade eden ve iyi ki yollarımız kesişmiş dediğim çok sevgili arkadaşım Öğr. Gör. Dr. Ayşe Mutluay'a teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak yaşamımın her anında yanımda hissettiğim biricik kızım Jelena Japundzic ile çok kıymetli aileme anlayış ve desteklerinden dolayı minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ iii

ABSTRACT v

ÖNSÖZ vii

TABLOLAR LİSTESİ x

KISALTMALAR LİSTESİ xi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni Bağlamında Dilbilgisi Öğretimi 7

1.2. Türkçede Kelime Grupları 9

1.2.1. Türkçenin Dilbilgisel Yapısı İçinde Sıfat-Fiillerin Yeri 11

1.2.2. Sıfat-fiil Tanımları 13

1.2.3 Sıfat-fiillerin Sınıflandırılması 14

2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti 18

3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Sifat-Fiillerin Düzeylere Göre Öğretimi 20

3.1. B2 Düzeyinde Sıfat-Fiillerin Öğretimi 21

3.1.1. Sıfat-fiiller (Özneyi İşaret Eden) fiil+(y)An 22

3.1.1.1. İstanbul B2'den -(y)An Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar 29

3.1.1.2. –(y)An Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme 30

3.1.2. Sıftat-Fiiller (Tümleci İşaret Eden) fiil + DIK + iyelik eki/ fiil + (y)AcAk + iyelik eki 35

3.1.2.1. İstanbul B2'den -DIK ve –(y)AcAk Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar 44

3.1.2.2. -DIK ve –(y)AcAk Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme 46

3.1.3. Sıfat-fiiller (Kalıcı İsim) fiil+(I/A)r/ mAz / AsI / mIş 52

3.1.3.1. İstanbul B2' den (I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar 56

3.1.3.2. (I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme 57

3.2. C1/+ Düzeyde Sıfat-fiillerin Öğretimi 60

3.2.1. Sıfat-fiiller/ fiil+ -mIş/ (y)AcAk/ mAkta olan 63

3.2.1.1. İstanbul C1/+' den –mIş/ (y)AcAk/ mAkta olan Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar 65

3.2.1.2. –mIş/ (y)AcAk/ mAktA olan Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme 66

3.2.2. Sıfat-fiiller / fiil + -mIş / (y)AcAk / mAktA ol + duk + iyelik eki..... 72

3.2.2.1. İstanbul C1'den -mIş / (y)AcAk / mAktA ol + duk + iyelik eki Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar 73

3.2.2.2. -mIş / (y)AcAk / mAktA ol + duk + iyelik eki Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme..... 74

4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Yer Almayan Sıfat-Fiiller 79

4.1. Fiil + Ik 79

4.2. Fiil + IcI 80

4.3. Fiil + İlİ 80

4.4. Fiil + mA 81

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

SONUÇ 85

KAYNAKÇA 89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:	D-AOBM Dil Bilgisel Doğruluk Tablosu……	8
Tablo 2:	İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabında Dil Bilgisi Konuları……	21
Tablo 3:	-(Y)An Sıfat-Fiilinin Yan Tümce Kurma Özelliğini Gösteren Tablo	27
Tablo 4:	DIK Sıfat-Fiilinin Yan Tümce Kurma Özelliğini Gösteren Tablo…	48
Tablo 5:	-(Y)ACAK Sıfat-Fiilinin Yan Tümce Kurma Özelliğini Gösteren Tablo.....	50
Tablo 6:	İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabında Dil Bilgisi Konuları……	61

KISALTMALAR LİSTESİ

-(y)An **:** -(y)an, -(y)en

-(y)AcAK **:** -(y)acak, -(y)acağ, -(y)ecek, -(y)eceğ

-DIK **:**dık, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük, -dığ, -diğ, -duğ, -düğ, -tığ, -tiğ, -tuğ, -tüğ

D-AOBM **:** Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme

İYİTDK **:** İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı

GİRİŞ

Türkçe yapı bakımından sondan eklemeli bir dildir. Bu nedenle Türkçede sözcük türetimi ya da sözcük çekimi, sözcük sonuna getirilen ekler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Yapı bakımından tek heceli dillerde sözcük çekimi ve türetiminin söz dizimi değişiklikleri ve vurgu-tonlama değişiklikleri gibi yollarla gerçekleştirilmesi; bükümlü dillerde ise çoğunlukla dil bilgisel kalıplar vasıtasıyla sözcük çekimlenmesi ve türetilmesi mümkündür. Bu yapısal farklılıklar göz önünde bulunduğunda yabancı dil öğrenicisinin ana dilinin yapı bakımından hedef dilden farklı olmasının yabancı dil öğrenim sürecini olumsuz yönde etkilemesi mümkündür. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler açısından da bu durum söz konusudur.

Yabancı dil öğretiminde dört temel becerinin (okuma, dinleme, konuşma, yazma) hedef kitleye uygun şekilde aktarılabilmesi esas amaçlardandır. Ancak yabancı dil öğretiminde bu becerilere ek olarak dil bilgisi öğretimi büyük önem taşır. Çünkü dil bilgisi dört temel becerinin tamamı açısından destekleyici nitelik taşımaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi çalışmalarında da dil bilgisi öğretimi önemsenen bir unsurdur. Dil bilgisi öğrenmek, kuşkusuz dili öğrenmek anlamına gelmemektedir ama dil bilgisi kavranmadan da bir dilin tam anlamıyla öğrenilmesi mümkün olmamaktadır.

Yabancı öğrenciler Türkçenin dilbilgisi kurallarını öğrenirken bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bazı dilbilgisi kuralları öğrencilere çok kolay öğretilirken bazıları ise inanılmaz zor gelmekte ve konunun öğrenciler tarafından anlaşılması epey zaman almaktadır. Bu durum, öğrencilerin bilişsel düzeylerinden, dil bilgisel yeteneklerinden, alt yapı farklarından kaynaklanabildiği gibi kimi zaman Türkçenin karakteristik özelliklerinden ya da konunun kaynaklarda ele alınış biçiminden de kaynaklanabilmektedir. Yeşilyurt (2008), fiilimsilerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler tarafından anlaşılmakta en çok güçlük çekilen konulardan biri olduğunu belirtmiş ve kimi kaynaklarda konunun ana dili Türkçe olanlara anlatılır gibi yüzeysel olarak ele alınmasının bu sorunun nedenlerinden biri olduğunu vurgulamıştır.

Öğrencilerin en çok zorlandığı konuların başında ise sıfat-fiil ekleri gelmektedir. Bu konu, Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setlerinde yer almasına rağmen dil öğretim sürecinin sonuna gelindiğinde sıfat-fiillerin kullanımı konusunda hedeflenen noktaya ulaşılması oldukça güç olmakta ve bu eklerin doğru kullanımı her zaman mümkün olmamaktadır. Bu durum göz önünde bulundurularak bu çalışmada çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Problem Durumu

Sıfat-fiiller konusu, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireyler açısından oldukça zorlayıcı bir konudur. Bu sorunun temelinde hedef dil ile kaynak dil arasındaki yapısal farkların yanında hedef dilin dil bilgisel yapılarının öğretim tekniklerine ilişkin yaklaşım farklarının olduğu düşünülmektedir. Konuya ilişkin bazı araştırmalar, bu görüşleri destekler niteliktedir.

Yılmaz (2019) Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerin sıfat-fiil kullanım durumlarını ölçmeyi hedeflediği araştırması sonucunda; ana dili Türkçe ile akraba dillerden biri olan öğrencilerin sıfat-fiil kullanımı konusunda daha başarılı olduklarını tespit etmiştir. Bu sonuç, yukarıda belirtilen hedef dil ile ana dili arasındaki yapısal farklardan kaynaklanan güçlükleri destekler bir sonuçtur. Bu durumun yanında sıfat-fiil konusunun birçok yapıdan daha geniş bir ek yelpazesine sahip olması konunun kavranmasını güçleştirmektedir (Gedik vd., 2019: 89).

Türkçe öğretim kitaplarında, sıfat-fiil ekleri konusuna ilişkin de bazı eleştiriler bulunmaktadır. Araştırmacılar, kimi kaynakların sıfat-fiil konusunun kimi kaynaklarda çok yüzeysel biçimde ele alınırken, kimi ders kitaplarında ise bir öğrencinin bir kurda öğrenebileceğinden çok daha ayrıntılı olduğu vurgulamışlardır (Yeşilyurt, 2008; Gedik vd., 2019).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı" örneğinden hareketle sıfat-fiil konusunun ele alınış biçimini ortaya koymaktır. Konunun değerlendirlmesiyle, daha sonra hazırlanacak olan ders materyallerine ve

genel itibarıyla Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetlerine katkı sağlamak mümkün olacaktır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu tez çalışmasında, araştırma konusu yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında sıfat-fiillerle sınırlandırılmış olup araştırmanın örneklemi İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinde yabancılara Türkçe öğretirken kullanılan İstanbul Yabancılar İçin Ders Kitabı B2-C1+ kitapları olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmanın başladığı ve kitap incelemelerinin tamamlandığı dönem itibarıyla kitapların güncel baskıları B2 düzeyi için 2015 yılı; C1+ düzeyi için 2013 yılıdır. Dolayısıyla çalışmadaki analizler bu iki kitapla sınırlandırılmıştır. Çalışmadaki değerlendirmeler 2021 yılı itibarıyla kitaplarda gerçekleştirilen güncellemeleri kapsamamaktadır. Ancak, çalışmanın "Bulgular ve Yorum" başlığında bu 2021 yılı itibarıyla söz konusu olan değişikliklerden kısaca söz edilmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada "temel kaynak olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi ve analizi" olarak tanımlanabilen doküman analizi yönteminden yararlanılmıştır (Sak vd., 2021:228). Çalışmada sıfat-fiillerin tespiti, sınıflandırılması ve analizi konusunda temel kaynak olarak İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinde kullanılan B2-C1 düzeylerindeki "*İstanbul Yabancılar İçin Ders Kitabı*"ndaki metinler seçilmiştir.

İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi Türkçe kursları Avrupa Ortak Dil Kriterleri'nde belirlenmiş dil düzeylerine göre düzenlenmiş olup öngörülen iletişim ve öğrenen odaklı eğitim uygulanmaktadır. Çalışmamızda sıfat-fiillerin tespitinde bu kaynağın seçilmesindeki önemli etkenlerden biri de kitabın Avrupa Ortak Dil Kriterleri doğrultusunda hazırlanmış olmasıdır. İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi Türkçe kursları **A1-A2** (Temel Seviye), **B1-B2** (Orta Seviye) ve **C1-C2** (İleri Seviye) olarak yapılandırılmıştır. Öğretmenler akademik kariyer yapmış ya da yaparak bu

alanda uzmanlaşmışlardır. Kurslar A1 düzeyinden başlayarak C2 düzeyine kadar devam eden 6 kurdan oluşmaktadır.[1]

Her dil düzeyi için öğrencilerden beklenen hedefler şunlardır:

Temel Düzey
A1

- Kendisiyle, ailesiyle ve yakın çevresiyle ilgili tanıdık kelimeleri ve çok temel kalıpları, yavaş ve anlaşılır konuşulduğunda anlayabilir.
- Katalog, duyuru ya da afiş gibiyazılı metinlerdeki bildik adları, kelimeleri ve çok basit cümleleri anlayabilir.
- Karşısındaki kişinin söylediklerini daha yavaş bir konuşma hızında yinelemesi ve söylemek istediklerini oluşturmada kendisine yadımcı olması şartıyla, basit yoldan iletişim kurabilir.
- Temel ihtiyaçlarıyla ya da çok bildik konularla ilgili basit sorular sorabilir ve bu tür sorulara cevap verebilir.
- Yaşadığı yeri ve tanıdığı insanları betimlemek için basit kalıpları ve cümleleri kullanabilir.
- Kısa ve basit cümlelerle kartpostal, mektup vb. yazabilir.
- Kişisel bilgi içeren formları doldurabilir.[2]

A2

- Kendisini doğrudan ilgilendiren konularla ilişkili kalıpları ve çok sık kullanılan kelimeleri anlayabilir. (Örneğin; En temel kişisel ve ailevi bilgiler, alışveriş, yerel çevre, meslek ve vb.). Kısa, net, basit ileti ve duyurulardaki temel düşünceyi kavrayabilir.
- Kısa ve basit metinleri okuyabilir. İlanlar, kullanım kılavuzları, mönüler ve zaman çizelgeleri gibi basit günlük metinlerdeki genel bilgileri kavrayabilir ve kısa kişisel mektupları anlayabilir.
- Bildik konular ve faaliyetler hakkında doğrudan bilgi alışverişini gerektiren basit ve alışılmış işlerde iletişim kurabilir. Genellikle konuşmayı sürdürebilecek kadar anlamasa da kısa sohbetlere katılabilir.
- Basit bir dille ailesini ve diğer insanları, hayat şartlarını, eğitim geçmişini ve son işini betimlemek için bir dizi kalıp ve cümleyi kullanabilir.
- Kısa, basit notlar ve iletiler yazabilir. Teşekkür mektubu gibi çok kısa kişisel mektupları yazabilir.[3]

[1] http://dilmerkezi.istanbul.edu.tr/?page_id=5988 , erişim tarihi: 20.08.2019

[2] A.e.

[3] A.e.

Orta Düzey
B1

- İş, okul, boş zaman vb. ortamlarda sürekli karşılaşılan bildik konulardaki net, standart konuşmanın ana hatlarını anlayabilir. Güncel olaylar ya da kişisel ilgi alanına giren konularla ilgili radio ve televizyon programlarının ana hatlarını yavaş ve net olduğunda anlayabilir.
- Meslekle ilgili ya da günlük dilde en sık kullanılan kelimeleri içeren metinleri anlayabilir. Kişisel mektuplarda belirtilen olay, duygu ve dilekleri anlayabilir.
- Dilin konuşulduğu ülkede seyahat ederken ortaya çıkabilecek birçok durumla başa çıkabilir. Bildik, ilgi alanına giren ya da günlük hayatla ilgili (Örneğin; aile, hobi, iş, yolculuk ve güncel olaylar vb.) konularda hazırlık yapmadan konuşmalara katılabilir.
- Deneyimlerini, hayallerini, umutlarını, isteklerini ve olayları betimlemek için çeşitli kalıpları yalın bir yoldan birbirine bağlayabilir. Düşünce ve planlara ilişkin açıklamaları ve sebepleri kısaca sıralayabiilir. Bir öyküyü anlatabilir, bir kitap ya da filmin konusunu özetleyebilir ve izlenimlerini belirtebilir.
- Bildik ya da ilgi alanına giren konularla bağlantılı bir metin yazabilir. Deneyim ve izlenimlerini betimleyen kişisel mektuplar yazabilir.[4]

B2

- Güncel bir konu olması koşuluyla uzun konuşma ve sunumları anlayabilir, karmaşık cümlelerle yapılan tartışmaları takip edebilir. Televizyon haberlerini ve güncel olaylara ilişkin programların çoğunu anlayabilir. Standart dilin kullanıldığı filmlerin çoğunu anlayabilir.
- Yazarların belirli tutum ya da görüşü benimsedikleri, güncel sorunlarla ilgili makaleleri ve raporları okuyabilir. Çağdaş edebi düzyazıyı anlayabilir.
- Öğrendiği dili anadili olarak konuşan kişilerle anlaşmayı mümkün kılacak bir akıcılık ve doğalıkla iletişim kurabilir. Bildik konulardaki tartışmalarda kendi görüşlerini açıklayıp destekleyerek etkin bir rol oynayabilir.
- İlgi alanına giren çeşitli konularda anlaşılır, ayrıntılı metinler yazabilir. Belirli bir bakış açısına destek vererek ya da karşı çıkarak bilgi sunan ve nedenler ileri süren bir kompozisyon ya da rapor yazabilir. Olayların ve deneyimlerin kendisi için taşıdığı önem ön plana çıkaran mektuplar yazabilir. Uzun konuşmaları, sunumları takip edebilme, filmleri, haberleri, röpörtajları anlayabilme[5]

[4]A.e.

[5]A.e.

İleri Düzey
C1/+

- Açıkça yapılandırılmamış ve ilişkiler açıkça belirtilmemiş sadece ima edilmiş olsa bile uzun konuşmaları anlayabilir. Televizyon programlarını ve filmleri fazla zorluk çekmeden anlayabilir.
- Üslüp farklılıklarını da ayırt ederk uzun ve karmaşık, somut ya da edebi metinleri okuyabilir, ilgi alanıyla alakalı olmasalar bile herhangi bir uzmanlık alanına giren makale ve uzun teknik bilgileri anlayabilir.
- Kullanacağı sözcükleri çok fazla aramaksızın, kendisini akıcı ve doğal bir biçimde ifade edebilir. Dili, toplumsal ve mesleki amaçlar için esnek ve etkili bir şekilde kullanabilir. Düşünce ve fikirlerini açık bir ifadeyle dile getirebilir ve karşısındakilerin konuşmalarıyla ilişkilendirebilir.
- Karmaşık konuları, alt temalarla bütünleştirerek, açık ve ayrıntılı bir biçimde betimleyebilir, belirli bakış açıları geliştirip uygun bir sonuçla konuşmasını tamamlayabilir.
- Görüşlerini ayrıntılı bir biçimde, açık ve iyi yapılandırılmış metinlerle ifade edebilir. Bir mektup, kompozisyon ya da rapor yazabilir. Önemli olduğunu düşündüğü konuları ön plana çıkarak karmaşık konularda yazabilir. Hedef belirlediği okuyucu kitlesine uygun bi üslüp seçebilir.[6]

Çalışmanın Aşamaları

Bu tez çalışmasında öncelikli olarak "Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni" doğrultusunda düzeylere göre dilbilgisi öğretimi hususu tüm boyutlarıyla incelenmiştir. Ardından sıfat-fiiller konusunda alanyazın taraması gerçekleştirilmiş ve çalışmanın kuramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Sonrasında Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda hazırlanmış olan kitap setleri arasından bu çalışmada yararlanılmak üzere belirlenen "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı" ana hatlarıyla incelenmiştir. Bir sonraki aşamada ise sıfat-fiillerin tespit ve analizine başlanmış ve kitaplardaki B2 ve C1/+ düzeyde sıfat-fiil öğretimi ele alınmış; İstanbul kitabında ele alınmayan sıfat-fiiller ise ayrıca ifade edilmiştir. Çalışmanın son aşamasında ise İstanbul kitabı sıfat-fiiler yönünden genel olarak değerlendirme yapılarak öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

[6]A.e.

BİRİNCİ BÖLÜM

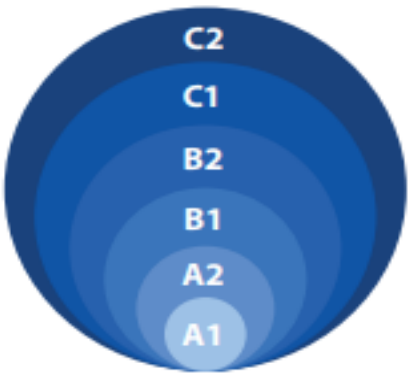
KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu aşamasında öncelikle Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni bağlamında dilbilgisi öğretimine değinilecek ardından Türkçede sıfat-fiiller konusu kuramsal temelleri itibarıyla ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni Bağlamında Dilbilgisi Öğretimi

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni (D-AOBM) 2021 yılı itibarıyla güncellenmiş olan ve "Avrupa Konseyinin tüm vatandaşların nitelikli ve kapsayıcı bir eğitim alma hakkını sağlamaya yönelik" çalışmaların bir parçası olarak nitelendirilen bir kaynak metindir. Kısaca Ortak Çerçeve Metni olarak da adlandırılan D-AOBM ikinci/yabancı dil öğretimi ve öğrenimine ilişkin temel ögelerin, düzeylerin ve hedeflerin açıklandığı bir başvuru metnidir.

D-AOBM'de dil seviyeleri, "Temel kullanıcı (A1 ve A2), Bağımsız kullanıcı (B1 ve B2), ve Yetkin kullanıcı (C1 ve C2)" olarak belirtilmektedir (2021: 40). Metinde dil öğretim etkinlikleri ve stratejileri bu doğrultuda sınıflandırılmaktadır.

D-AOBM Ortak Başvuru Seviyeleri (2021: 40)

D-AOBM'de dil bilgisel doğruluk beklentileri de seviyeler doğrultusunda sınıflandırılmıştır. Aşağıda verilen "Dil bilgisel doğruluk" kriterlerine göre A1-A2 seviyesi yani temel seviye kullanıcılarının dil bilgisi doğruluk beklentileri basit dil bilgisi yapılarını algılayıp kullanabilecek şekilde ifade edilirken; yabancı dil öğrenen bireylerin B2 düzeyinden itibaren daha karmaşık dil bilgisel yapıları alımlayıp kullanabilecek kontrollü bir dil bilgisine sahip olmaları beklenmektedir (2021: 136). D-AOBM doğrultusunda hazırlanmış olan "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı" yukarıda ifade edilen dil bilgisel hedeflerle uyumlu olarak nispeten karmaşık sayılabilecek dil bilgisel konulardan olan sıfat-fiil konu başlığını B2 düzeyinden itibaren işlemiştir.

	Dil bilgisel doğruluk
C2	İlgisi başka bir şey üzerinde olsa bile (ör. ileriye yönelik planlama, diğerlerinin tepkilerini izleme), karmaşık dil yapısının tutarlı dil bilgisi denetimini sağlar.
C1	Sürekli olarak yüksek derecede dil bilgisel doğruluğu korur, hatalar nadirdir ve fark edilmesi zordur.
B2	İyi dil bilgisi kontrolü vardır, ara sıra "sürçmeler" veya sistematik olmayan hatalar ve cümle yapısında küçük kusurlar meydana gelebilir ancak bunlar nadirdir ve çoğu zaman geriye dönük olarak düzeltilebilir.
	Nispeten yüksek derecede dil bilgisi kontrolü vardır. Yanlış anlamaya neden olan hatalar yapmaz. Karmaşık yapıları sabit bir şekilde bazı hatalarla kullanma eğiliminde olmasına rağmen basit dil yapılarına ve bazı karmaşık dil bilgisi kalıplarına iyi derecede hâkimdir.
B1	Aşina olduğu bağlamlarda gözle görülür ana dilinin etkisine rağmen genel olarak iyi bir kontrol ile ve kabul edilebilir doğrulukta iletişim kurar. Hatalar yapsa da neyi ifade etmeye çalıştığı açıktır.
	Sık kullanılan "rutinler" ve daha öngörülebilir durumlarla ilişkili kalıplardan oluşan bir birikimi kabul edilebilir bir doğrulukla kullanır.
A2	Bazı basit yapıları doğru kullanır ancak yine de sistematik olarak temel hatalar yapar, yine de genellikle ne söylemeye çalıştığı açıktır.
A1	Öğrenilmiş bir birikimde yer alan birkaç basit dil bilgisi yapısının ve cümle kalıbının yalnızca sınırlı denetime sahiptir.
A1 öncesi	Kısa ifadelerde çok basit kelime/işaret sıralaması ilkelerini kullanabilir.

Tablo 1: D-AOBM Dil bilgisel doğruluk tablosu (2021: 136)

1.2. Türkçede Kelime Grupları

Türkçede kelime grupları araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmış ve bu tanımlamalar doğrultusunda çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Özkan ve Sevinçli (2009: 12) kelime gruplarını "Tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen varlıkları, kavramları ve hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birlikleri." şeklinde tanımlarken; Karahan (2010: 39) "… bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız birim." olarak tanımlamıştır.

Altun (2011: 13-14) kelime gruplarının özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- En az iki bağımsız biçim biriminden (Türkçede kelime) oluşurlar
- Yapı ve anlam bakımından bir bütünlük gösterirler
- Bir varlığın, kavramın ya da hareketin adı olabilirler
- Grubu oluşturan ögeler niteleyen-nitelenen, belirten-belirtilen, tamlayan-tamlanan biçiminde sıralanırlar
- Bir grup diğer bir grubun ögesi olabilir
- Grubun bir ögesi birden fazla ögeyle ilişkilendirilebilir
- Bir kelime birliği aynı anda birden fazla kelime grubunu içinde barındırabilir
- Türkçede kelime grupları genellikle soldan sağa doğru eklemlenirler
- Deyimler, kalıplaşmış söz birlikleri de kelime grupları içinde yer alır.

Karahan (2010: 39-41) ise kelime gruplarının genel özelliklerini şu şekilde sıralar:

- Kelime grupları, yargısız dil birimleridir.
- Cümle ve diğer kelime grupları içinde tek kelime gibi; isim, fiil, zarf ve fiil görevi yapar.
- Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirne denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur, genellikle grubun sonundadır
- Kelime gruplarında unsurların sırası, özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.

- Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıylailişkisi grubun sonundaki hâl ekleriyle sağlanır. Hâl eki bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir.

- Fiile dayalı sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf fiil gruplarında fiilin anlamı, cümlede olduğu gibi özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Ancak bu gruplar yargı bildirmedikleri için cümle değildir.

- İkiden fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları da bulunur.

- Kelime gruplarının vurgusu grubun yapısına göre değişir.Vurgu, başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda, bütün unsurlar farklıdır.

Araştırmacıların kelime grupları konusundaki sınıflandırmaları da değişiklikler göstermektedir. Özkan ve Sevinçli (2009) Türkiye Türkçesi Söz Dizimi adlı eserlerinde kelime gruplarını "Belirtme Grupları" şeklinde sınıflandırmış ve çalışmanın ikinci bölümünde "Yargı Grupları / Cümle" başlığında cümleyi meydana getiren unsurları sıralamıştır. Çalışmada "Belirtme Grupları": "İsim Tamlaması ve İyelik Grubu, Sıfat Tamlaması, Birleşik İsim Grubu, Tekrar Grubu, Aitlik Grubu, Edat Grubu, Unvan Grubu, Birleşik Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Sayı Grubu, Ünlem Grubu, Bağlama Grubu ve Kısaltma Gurubu" olmak üzere on beş alt grupta sınıflandırılmıştır. Çalışmada Sıfat-fiiller "Bir sıfat fiil ve ona bağlı unsurlardan kurulan kelime grubu" olarak tanımlanmış ve sıfat-fiillerin çoğunlukla iyelik ekleriyle kullanıldığı belirtilmiştir (Özkan ve Sevinçli, 2009:74).

Karahan (2010) kelime gruplarını: "İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Sıfat-Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Tekrar Grubu, Edat Grubu, Bağlama Grubu, Unvan Grubu, Birleşik İsim Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Birleşik Fiil ve Kısaltma Grupları" olmak üzere on dört başlıkta sınıflandırmıştır.

Karahan (2010: 53-55) sıfat-fiilerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez.

- Sıfat-fiilin grup içindeki yeri özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.

- Bu grupta özne az kullanılır. Özne olan unsur iyelik eki taşır.

- Ortak bir sıfat-fiille kurulmuş bazı gruplarda sıfat-fiil tekrar edilmez.

- Sıfat-fiil grubu söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.

- “Vatansever, çöpçatan, cankurtaran” gibi bazı birleşik kelimler, sıfat-fiil grubu kuruluşundadır.

- Grubun vurgusu, sıfat-fiilden önceki unsure üzerindedir.

Altun (2011) ise önceki sınıflandırmalardan daha farklı bir bakış açısıyla kelime gruplarını “Bağımlı Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları, Bağımsız Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları ve Arapça ve Farsça Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları” olmak üzere üç alt başlıkta toplamış ve ayrıca “Önerilen Kelime Grupları” başlığında alternatif kelime grubu önerilerinde bulunmuştur.

“Bağımlı Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları” başlığını “İsme Gelen Eklerle Yapılan Gruplar” ve “Fiile Gelen Eklerle Yapılan Gruplar” olmak üzere iki alt başlıkta inceleyen Altun (2011) sıfat-fiil grubunu, isim-fiil grubu ve zarf-fiil grubuyla birlikte “Fiile Gelen Eklerle Yapılan Gruplar” başlığında değerlendirmiştir. Altun (2011:16) sıfat-fiilleri “-AcAk, -An, -Ar, -AsI, -dIk, -mAz, -mIş, -r sıfat-fiil eklerinin bir fiil kök ya da gövdesine eklenmesiyle kurulan kelime grupları” olarak tanımlamıştır.

Bu çalışmanın kuramsal temelleri oluşturan en önemli unsurlardan biri sıfat-fiillerdir. Bu nedenle sıfat-fiillerin daha ayrıntılı biçimde incelenmesinde yarar vardır.

1.2.1. Türkçenin Dilbilgisel Yapısı İçinde Sıfat-Fiillerin Yeri

Türkçenin yapı özelliği matematiğe dayanmaktadır (Özkan-Musa, 2004:100).

Sözcük türetimi açısından çok zengin ve işlek bir dildir. Çeşitli ekler aracılığıyla sıfat türü sözcüklerden adlar (“güzel”- güzel-lik gibi), adlardan da başka adlar (“göz”- göz-lük gibi) türetebilme olanağına sahiptir. Böyle bir türetme işlemi sonucunda sıfat-fiiller de çeşitli ekler aracılığıyla fiillerden türetilen sözcüklerdir. “Evlenen”, “çalışan”, “oturduğu” gibi sıfat-fiiller, tıpkı sıfatlar gibi ad soylu sözcükleri nitelemek amacıyla kullanılmaktadır (Erkman-Akerson, 1998: 18).

Yapı bakımından eklemeli diller arasında yer alan Türkçe, eklerinin sayısı, herhangi bir ekin birçok görevle kullanılması ve farklı eklerin birleşerek kalıplaşmasıyla yeni eklerin oluşması gibi özellikleriyle zengin bir dildir. Türkçenin bu zengin ek sistemi içerisinde sıfat-fiil eklerinin ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Sıfat-fiil ekleri Türkçenin kelime hazinesine zenginlik, cümle yapısına büyük bir sadelik ve akıcılık, ifadeye genişlik ve rahatlık katmakta, karmaşık fikirlerin bir cümle yapısı içerisinde birbirine bağlanarak kolayca ifade edilmelerini sağlamaktadırlar. Diğer dillere oranla Türkçenin oluşumundan beri sayıca daha fazla olan sıfat-fiil ekleri, çeşitli fonksiyonlarda kullanılmaları, isim hal ekleri ve edatlarla yeni eklerin türetilmelerini sağlamaları ile Türkçedeki en önemli zenginlik unsurları olarak dikkat çekmektedirler (Eraslan,1980: xxxı.).

Muharrem Ergin, sıfat-fiil eklerinin önemini, "Başka dillerde birden çok cümle ile ifade edilen fikirler, Türkçede tek bir cümle ile; başka dillerde yan cümlelerle dolu birleşik cümlelerle ifade edilen fikirler Türkçede basit bir cümle ile ifade edilir." sözleriyle dile getirmektedir (Ergin, 2011: 138).

Türkçe, söz öbeklerinin tamlayıcıları kadar cümlelerin açıklayıcılarını da yüklemeden önce getirebilmekte, başka dillerde olduğu gibi, açıklayıcı yardımcı cümlelere veya diğer adıyla, yan cümlelere gerek duymamaktadır. Bu yüzden, Türkçede, bağlama zamiri veya çeşitli zaman-mekan adlarıyla kurulmuş isim yan cümlesi, zarf yan cümlesi, vb. türden açıklayıcı cümleler yoktu. Konunun daha iyi anşılabilmesi için, Türkçenin şekil ve zaman ekleri, isim-fiil ekleri ile bütün fiilden isim yapma eklerini bir bütün olarak düşünmek gerekir. Anılan bütün bu ekler, Türkçenin değişik yer ve zamanlarında, şekilden zamana, aletten mekana kadar değişik görevler üstlenmektedirler (Karaağaç: 2009: 136).

Hint-Avrupa dillerinde görülenin tersine, genel olarak yan tümceler ana, temel tümcelere ilgi adıllarıyla değil, sıfat-fiil ve sıfat-fiillerle bağlanmaktadır. Bu kuruluşta herhangi bir ilgi adılı ya da bir bağlaç kullanılmasına gereksinime duyulmadan temel tümce içine çeşitli yan tümceler yerleştirilmiş, üretken dönüşümlü dilbilgisindeki yerleştirme (embedding) gerçekleştirilmiştir (Aksan, 2006: 173).

Türkiye Türkçesinin ve genel olarak Türkçenin yapı, söz dizimi ve anlatım yolları açısından önemli bir özelliği, sıfat-fiillerin varlığı ve sık kullanılmalarıdır (Aksan, 2003: 229).

1.2.2. Sıfat-fiil Tanımları

Sıfat-fiiller ile ilgili dil bilgisi kitaplarında ve ilgili çalışmalarda alan uzmanlarının yaptıkları tanımlar aşağıdaki gibidir:

Prof. Dr. Muharrem Ergin: "Partisip zaman ve hareket mefhumunu muhafaza eden, fakat isim gibi kullanılan, isim gibi çekilen fiil şeklidir." (Ergin, 2011: 334) diye tanımlar.

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu: "Sıfatfiil, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şekildir (geçmiş günler, oturan adam, satılacak eşya)." (Banguoğlu, 2011:422) der.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz: "Çekimsiz fiillerin ikinci türünü oluşturan sıfat-fiiller, adından da anlaşılacağı üzere, sıfat gibi kullanılan fiil şekilleridir: tanıdık adam, umulmadık iş, geçmiş gün, yontulmamış taş, beklenen misafir, görülmeyen hedef, akar su, çıkmaz yol, ödenecek vergi gibi." (Korkmaz, 2003:909) diye tanımlar.

Tufan Demir: "Ortaçlar (Sıfateylemler), kendisinden sonra gelen adları niteledikleri için sıfat; bir eylem taşıdıkları, özne, nesne, tümleç alarak yancümlecik kurdukları için eylem sayılan sözcüklerdir. Ortaçlar eylem kök ya da gövdelerinden –en, -miş, -ecek, -dik, -( )r, -mez, -esi ekleriyle türetilirler." (Demir, 2006:460).

Muhittin Bilgin: "Ortaçlar (Sıfateylemler), belli eklerle eylemlerden türeyen ve tümcede eylem anlamını yitirmeden sıfat görevi yapan sözcüklerdir." (Bilgin, 2002 :433).

Prof. Dr. Mustafa Özkan, Doç. Dr. Hatice Tören ve Dr. Osman Esin tarafından hazırlanan **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım** adlı eserde: ''İsimlerin hareketlerine dayalı özelliklerini ifade eden kelimelere sıfat-fiil

denir'' (Özkan, Tören, Esin, 2013:543) şeklinde bir tanımlama yapılmaktadır. Cümlede veya kelime grubunda isim gibi kullanılır; özne, nesne, sıfat, yer tamlayıcısı olabilir, zarf dışında ismin bütün fonksiyonlarını üstlenebilir.

Neşe Atabay, Dr. İbrahim Kutluk ve Sevgi Özel tarafından hazırlanan **Sözcük Türleri** adlı eserde: ''Ortaçlar, eylemsilerin, ad ve çoğunlukla sıfat olarak kullanılan bölüğüdür.'' (Atabay, Kutluk, Özel, 2003: 229) şeklinde bir tanımlama yapılmaktadır.

Gencan: ''SIFATEYLEM = ORTAÇ: Varlıkları niteledikleri ya da belirttikleri için sıfat; özne, nesne, tümleç alarak yan önerme kurdukları için de eylem sayılan sözcüklere SIFATEYLEM denir. Hem sıfat, hem eylem olan bu sözcüklere ORTAÇ da denir.'' (Gencan, 2001: 417) diyerek tanımlar. Bu sözcüklerin belli eklerle türediklerini söyler.

Haydar Ediskun: ''Sıfat-fiiller, bir yandan bir ismi niteledikleri için sıfat, öbür yandan da özne, nesne ve tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir. Sıfat-fiillere ortaç da denir." (Ediskun, 2004: 249) demektedir.

Hengirmen, ortaç başlığı altında: "Eylemin sıfat olarak kullanım biçimi." tanımlama yapar (Hengirmen, 1999: 288).

TDK Türkçe Sözlük'te, sıfat-fiilerin "filden –en, -r, -ecek vb. eklerle türetilmiş ad ve sıfat görevinde kullanılan kelimeler, ortaç, durum ortacı, partisip" tanımı verilmektedir (TDK Türkçe Sözlük, 2011: 2088).

Fatma Bölükbaş Kaya: "Sıfat fiiller, fiile "-An, -DIk, -AcAk, -(I/A)r, -mAz, -mIş, -AsI" eklerinden birinin getirilmesiyle oluşan ve fiil anlamını kaybetmeden sıfat görevi yapan sözcüklerdir." (Bölükbaş Kaya, 2021:119) tanımı verilmektedir.

1.2.3 Sıfat-fiillerin Sınıflandırılması

Türkçede sıfat-fiil karşılığında partisip, sıfateylem, ortaç gibi terimler de kullanılmaktadır.

Prof. Dr. Muharrem Ergin: ‘‘Türk Dil Bilgisi’’ adlı eserinde partisip ekleri tek tek incelemiştir. Bu ekler şunlardır: -an/ -r/ -mış/ -dık/ -acak/ -maz/ -ası/ -dı/ -malı/ -daçı (Ergin, 2011: 334-338).

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu: ‘‘Türkçenin Grameri’’ adlı eserinde sıfat-filleri üç grupta incelemiş ve taşıdıkları zaman anlatımına göre sınıflamıştır. Bu gruplar şunlardır:

1. Geçmiş Sıfat-fiilleri: -miş/ -dik/ -ik ve -ili
2. Şimdiki Zaman Sıfatfiilleri: -en/ -ici/ -ir/ -mez
3. Gelecek Sıfatfiilleri: -ecek/ -esi (Banguoğlu, 2011: 422-427).

Görünüşlerine göre

1. Etkin sıfat-fiiller (participe actif)
2. Edilgen sıfat-fiiller (participe passif)
3. Olumsuz sıfat-fiiller (participe negatif)

olarak ayırmıştır (Banguoğlu, 2011: 422).

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz: ‘‘Türkiye Türkçesi Grameri’’ adlı eserinde sıfat-fiilleri zaman kavramına bağlı sınıflamıştır. Türkiye Türçesinde kullanılan başlıca sıfat-fiil türleri şunlardır:

1. Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller
2. Geniş zaman bildiren sıfat fiiller
3. Gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller
4. İ-ek fiili ile kurulan sıfat-fiil (Korkmaz, 2003: 911-983).

Haydar Ediskun: ‘‘Türk Dilbilgisi’’ adlı eserinde gruplandırma yapmadan sıfat-fiiller “–en, -r, -ecek, -miş, -dik, -me” yapılı olarak ele almıştır (Ediskun, 2004: 249-252).

Tahir Nejat Gencan: “Dilbilgisi” adlı eserinde ortaçların belli eklerle türediklerini söyler. Bu ekler şunlardır:

1. –**en** ekiyle türemiş ortaçlar

2. –() **r** ve olumsuz –**mez** ekiyle türemiş ortaçlar
3. –**ecek** ekiyle türemiş ortaçlar
4. –**miş** ekiyle türemiş ortaçlar
5. **–dik** ekiyle de geçmiş zaman anlamlı ortaçlar
6. **–esi** yapılı ortaç (Gencan, 2001: 415-418).

Muhittin Bilgin: ‘‘Anlamadan Anlatıma Türkçemiz’’ adlı eserinde ortaçları belirttikleri zamana göre bölümlemiştir. Ancak, zaman anlamı belirteçlerce ya da ana tümcenin yüklemince belirlenen yapıları ‘‘durum ortaçları’’ olarak ayırmıştır.

1. Geçmiş Zaman Ortaçları: -dık ve –miş;
2. Gelecek Zaman Ortaçları: -ecek, -esi, -esice;
3. Geniş Zaman Ortaçları: -( )r ve –mez;
4. Durum Ortaçları: -en, -( )r mez eklerle kurulurlar (Bilgin: 2002: 433-437).

Dilek Pirinç; hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kıtabından (Orta 2) hareketle sıfat-fiillerin işlevlerine göre sınıflandırmasını şöyle vermiştir:

1. Öznesel Ortaçlar:

a) –An öznesel ortacı: Eylem + (-mA) (y) An…… ad, Ad / Sıfat + olmak (mA) (y) + An, Eylem + (mA) (y) An + ad durum eki
iyelik eki
çoğul eki

b) –AcAk öznesel ortacı: Eylem + (mA) (y) AcAk…… ad, Ad / sıfat + olmak (mA) (y) AcAk …… ad, -Acak ortacının –An ortacı yerinde kullanılması (eylem + (y) AcAk + (olan) + ad)

c) –mIş öznesel ortacı: Eylem + (mA) mIş ……. Ad, -mIş ortacının –An ortacı yerinde kullanılması (eylem + mIş + (olan) + ad)

d) Eylem + (mA)mAktA + olan + …….ad

2. Tümleçsel Ortaçlar:

a) -DIk Tümleçsel Ortacı: Eylem + DIk…… ad , Eylem + (mA) DIk + iyelik eki….. ad, - DIk ortacının ad gibi kullanılması (eylem + (mA) DIk + iyelik eki + durum eki), -DIk ortacının –An ortacı ile benzerliğinin ve anlamının ayırt edilmesi

b) -AcAk Tümleçsel Ortacı**:** Eylem + (ma) (y) AcAk + iyelik eki + ad, -Acak tümleçsel ortaç ekinin ad gibi kullanımı (eylem + AcAk + iyelik eki + durum eki)

c) –mIş Tümleçsel Ortacı**:** Eylem + (ma) + mIş + olmak + DIk (AcAk) + iyelik eki

d) Eylem + (mA) + mAktA + olmak + DIk + iyelik eki

e) Eylem + (ma) + (y) AcAk + olmak + DIk + iyelik eki

3. Sözlüksel Ortaçlar:

b) -AcAk Sözlüksel Ortacı

c) -Ar, -r, -Ir Sözlüksel Ortacı

d) -mAz Sözlüksel Ortacı

e) -mIş Sözlüksel Ortacı

f) -An Sözlüksel Ortacı

g) -DIk Sözlüksel Ortacı (Pirinç, 2010: 55-117).

Fatma Bölükbaş Kaya: "Yabancılara Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi" adlı eserinde sıfat fiilleri üç grupta değerlendirmektedir. Bu gruplar aşağıdaki gibidir:

1. Öznesel Sıfat Fiiller
2. Nesnesel Sıfat Fiiller
3. İsim Anlamı Baskın Olan Sıfat Fiiller (Bölükbaş Kaya, 2021: 119-123).

2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti

"İstanbul Yabancılar İçinTürkçe" öğretim seti yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminin, doğu kültürüyle batı kültürü arasında köprü durumunda olan Türk kültürünü, düşünce tarzını aktaracak, günümüz şartlarına uygun, en güncel dil yöntemleriyle hazırlanmış kapsamlı bir settir (Aslan, 2012: 3) [7].

"İstanbul Yabancılar için Türkçe" öğretim seti, kitapların önsözünde belirtildiği üzere Avrupa Dil Kriterleri' nde belirlenmiş dil düzeylerine göre düzenlenmiş olup iletişim ve öğrenen odaklı yaklaşım takip edilerek yapılandırıldığını ifade edilmektedir. Buna göre set; A1-A2 (Temel), B1-B2 (Orta) ve C1/+ (İleri) olmak üzere beş kitaptan oluşmaktadır.

Her bir set bir adet ders kitabı, bir adet çalışma kitabı ve CD' den oluşmaktadır.

"İstanbul Yabancılar için Türkçe" öğretim seti toplam otuz altı üniteden oluşmaktadır. Her bir ünite 3 ayrı alt konuya ayrılmıştır. Ünite başlarında öğretilmesi hedeflenen beceri, dilbilgisi ve kelime grupları belirtilmektedir. Her ünitede yer alan alt konu içerisinde; Hazırlık Çalışmaları, Okuma, Ya Siz, Dilbilgisi, Dinleme, Konuşma ve Yazma ayrıca ünite sonlarında Kültürden Kültüre, Sınıf Dili, Eğlenelim Öğrenelim, Neler Öğrendik, Öz Değerlendirme, Kelime Listesi bölümleri bulunmaktadır.

> "HAZIRLIK ÇALIŞMALARI" bölümünde ünitedeki konuya ilişkin öznel sorular, kelime çaşmaları gibi etkinlikler yer almaktadır. Bu bölümde amaç; konunun ve ünitede yer verilen okuma metninin anlaşılmasını kolaylaştırmak, öğrencinin konuya ve okuma metnine aşına olmasını sağlamaktır.
>
> "OKUMA" bölümünde öğrencilerin dil düzeylerine, ünitenin konusuna, öğretilecek dilbilgisine uygun metinler seçilmiştir. Bu metinler okuma becerisini ölçecek etkinliklerle birlikte sunulmuştur. Burada öğrenciden beklenen; metne bağlı kalarak yazılı ve sözlü çalışmalar yapabilmesidir. Metinlerde kullanılan etkinlikler, öğrenciyi metne bağımlı bir dil kullanımından, metinden bağımsız bir dil kullanımına yönlendirecek şekilde düzenlenmiştir.

[7] A.e.

“YA SİZ” bölümünde; okuma metni ile aynı konuda olan öznel sorular bulunmaktadır. Konular okuma metninden uazklaştırılıp günlük hayata taşınmıştır. Öğrenciler metne bağlı kalmaksızın, kendi hayat tecrübelerinden hareketle düşüncelerini açıklayabilmektedir. Bu kısımda; öğrencinin okuma metninden aldığı bilgileri kendi hayatı ile ilişkilendirerek anlatması amaçlanmaktadır.

“DİL BİLGİSİ” bölümü; ünitede öğretilecek dilbilgisi konularını, tablolarını ve açıklamalarını içermektedir. Ayrıca İngilizce bilen öğrencilerin, konuları daha kolay kavrayabilmesi için dilbilgisi konu ve açıklamalarının İngilizce çevirileri de eklenmiştir. Her dilbilgisi açıklamasının ardından verilen dilbilgisine ait örnek cümleler, dilbilgisi alıştırmaları ve öğrencileri önceki ünitelerde öğrendikleri dilbilgisi konusu ile yeni dilbilgisi konusunu bir arada sunan pekiştirici alıştırmalar yer almaktadır. Bu bölümde, öğrencinin hedeflenen dil düzeyinde kullanması gereken dil yapılarının öğretilmesi hedeflenmektedir.

“DİNLEME” bölümünde; okuma bölümünde olduğu gibi öğrencilerin dil düzeylerine, ünitenin konusuna, öğretilecek dilbilgisine uygun metinler seçilmiştir. Bu metinlerde öğrencinin dinleme becerisini ölçecek etkinlikler düzenlenmiştir.

“KONUŞMA” bölümünde; ünitelerdeki konulara uygun, öğrencilerin konularda edindikleri bilgileri kullanabilecekleri etkinliklere yer verilmiştir. Bu kısımda, öğrencilerin edindikleri becerileri sözlü olarak pekiştirmeleri beklenmektedir.

“YAZMA” bölümünde; ünitenin konu alanıyla aynı doğrultuda olan çeşitli yazma becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinlikler sunulmaktadır. Bu bölümde, öğrencilerin edindikleri becerileri yazılı olarak pekiştirmeleri hedeflenir.

“KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE” bölümü kültürlerarası farkındalığı arttırmak amacıyla, kültürden kültüre değişen çeşitli konular hakkında bilgi veren metinlerden oluşmaktadır. Dil kültürün bir parçası olduğundan, yabancı dil bilmek aynı zamanda o dili oluşturulan kültür hakkında bilgi sahibi olmak demektir. Bu düşünceyle hazırlanan Kültürden Kültüre bölümünde amaç; öncelikle Türk kültürü olmak üzere öğrencinin çeşitli kültürler hakkında belirlenen konularda bilgi almasıdır. Metin sonrası etkinlikler aracılığı ile de kendi kültürünü ders ortamına aktararak Türk kültürü ile karşılaştırmasıdır.

“SINIF DİLİ” bölümünde; öğrencinin sınıf bağlamı içerisinde kullanabileceği dil yapıları, buna ilişkin örnekler ve etkinlikler yer almaktadır. Bu bölümde öğrencinin öğretmen ile sınıf içinde gerçekleştirebileceği diyalogları anlayabilmesi hedeflenmektedir.

“EĞLENELİM ÖĞRENELİM” bölümünde; öğretmen ve öğrencinin ders ortamından sıyrılarak vakit geçirebileceği oyun, bulmaca vb. etkinlikler bulunmaktadır.

“NELER ÖĞRENDİK” bölümü; öğrencinin ünitede öğrendiği dilbilgisi, ünitenin konusuna ait kelime alıştırmaları vb. etkinlikleri içeren bir tekrar bölümüdür. Bu kısımda öğrenciden, öğrendiği bilgileri pekiştirmesi beklenmektedir.

“ÖZ DEĞERLENDİRME” bölümünde; her bir ünite sonunda öğrenciden beklenen beceriler yer almaktadır. Öğrencilerden her bir beceriyi bölümde verilen puanlama sistemine göre işaretlemeleri istenmektedir. Bu bölümde, öğrencinin her

beceri için kendini ölçmesi, değerlendirmesi ve eksik gördüğü becerilerde o beceriye ait olan etkinliklere geri dönmesi ve tekrar çalışması beklenmektedir.

"KELİME LİSTESİ" bölümünde; her ünitede yer alan kelimeler öğrencilerin kelime öğretiminde kolaylık sağlanması amacıyla isimler, fiiller ve kalıp ifadeler başlıkları altında sıralanmıştır. Konu seçimi, öğrencilerin dil düzeylerine uygun yapıldığından konularda yer alan bu kelimeleri öğrencinin öğrenmesi gerekmektedir.[8]

''İstanbul Yabancılar İçin Türkçe'' öğretim setinde; kelime çalışmaları, öğrencilerin dil düzeylerine ve ünitenin içeriğine uygun okuma ve dinleme metinleri, hedeflenen dil düzeyinde kullanılması gereken dilbilgisi yapıları, konuşma ve yazma etkinlikleri, öğrencilerin kendi gelişmelerini ölçebilecekleri öz değerlendirme bölümleri, genel tekrar alıştırmaları ve öğrencilerin dil gelişmelerine katkı sağlayacak eğlenceli oyunlar yer almaktadır.

Bu set, 1933' ten beri yabancılara Türkçe eğitimi veren İstanbul Üniversitesinin geleneğinden faydalanan okutmanlarının bilgi, birikim ve tecrübeleriyle oluşturulmuştur.

3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Sifat-Fiillerin Düzeylere Göre Öğretimi

"İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları"nda sıfat-fiiller B2 ve C1/+ kurlarına yayılmıştır.

Bu bölümde, önce ele alınan sıfat-fiil ekine ilişkin bilgi verilecek, düzeye uygun örnekler verilecek, açıklama yapılacak; daha sonra ilgili sıfat-fiile ilişkin "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı"ndan örneklere ve alıştırmalara yer verilecektir. Ayrıca ilgili sıfat-fiilin öğretimini içeren okuma ve dinleme metinlerin değerlendirmesi yapılacaktır.

[8]A.e.

3.1. B2 Düzeyinde Sıfat-Fiillerin Öğretimi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında sıfat-fiillerin öğretimi B2 düzeyinde başlamaktadır. Bu düzeye gelene kadar öğrenci zarf-fiiller –(y)Ip, -mAdAn, -(y)ArAk, -(y)A- (y)A, -(y)ken; isim fiil ekleri –mAK, -mA, -(y)Iş; zarf-fiiller –DıkçA, -DığIndA, -DIğI sürece, -DIğIndAn beri vb. eklerini öğrenir. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kıtabı A1, A2, B1' in içindekiler bölümüne bakılabilir. İçindekiler bölümleri bu tezin eklerinde yer almaktadır.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabında yer alan konuların sırası şu şekildedir:

Üniteler	**Konular**
1.Ünite: Leyleği Havada Görmek	A. Dönüşlü Fiil B. Zarf-fiiller (-dIkçA, -dIğI sürece) C. Zarf-fiiller (-IncAyA kadar/ dek/değin, AnA kadar/dek/değin
2. Ünite: Geçmişten Günümüze	A. Edilgen fiil B. Tarafından/-CA C. Zarf-fiiller (DIğI/(y)AcAğI Zaman/sırada/-DIğIndAn
3. Ünite: Bir Yudum İnsan	A. Ettirgen fiil B. Zarf-fiiller (-DIğI için, DIğIndan dolayı, -DIğIndAn)

	C. Edatlar (Artık-Sanki)
4. Ünite: Bana Her Şey Yakışır	A. Sıfat-fiiller (-(y)An)
	B. Sıfat-fiiller (-DIK, -(y)AcAk)
	C. Sıfat-fiiller ((I/A)r /-mAz/-DIk / -AcAk /-mIş
5. Ünite: Harikalar Diyarı	A. Fiil cümlelerinde dolaylı anlatım
	B. Soru cümlelerinde dolaylı anlatım
	C. İsim cümlelerinde dolaylı anlatım
6. Ünite: Şaştım Kaldım	A. Bağlaçlar (oysaki, halbuki, meğerse, mademki, ne var ki, ne yazık ki, neyse ki)
	B. Bağlaçlar (dA)
	C. Bağlaçlar (üstelik, hatta, ayrıca, bununla birlikte, bununla beraber)

Tablo 2: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabında Dil Bilgisi Konuları

3.1.1. Sıfat-fiiller (Özneyi İşaret Eden) fiil+(y)An

Bu bölümde –(y)An sıfat-fiil ekinin işlevleri ve kullanımları üzerinde durulacaktır.

-(y)An eki, fiili sıfat yapar. Eklendiği fiillere, çatı anlamlarını değiştirmeden işi yapan anlamını katar.

*Sev-en (insan), sevil-en (kedi), sevilme-y-en (çocuk), sevdiril-en (ders), sevindiril-en(yoksul), oku(y)an (kimse), okutul-an (çocuklar), okunma(y)an (yazı)...*gibi (Ediskun, 2007: 151).

Şimdiki zaman ve geçmiş zaman anlamlarını verir. Geçici nitelik bildirir.

*Yaralan**an** kadını hastaneye götür**düler**.* →geçmiş zaman anlamı

*Ağlay**an** çocuğu görü**yor** musun?* → şimdiki zaman anlamı

Geniş Zaman anlamını verdiğindeyse süreklik ve kalıcılığı işaret eder.

*Doğayı sev**en** bir insan**dır.*** → geniş zaman anlamı

Örneklerde görüldüğü gibi –An' lı sıfat fiiller zaman anlamını ya ana tümcenin yükleminden alır ya da aşağıdaki örneklerde gösterildiği gibi zaman belirteciyle belirlenmektedir (Bilgin, 2002: 437).

***Dün** size gel**en** öğretmen, Güler Hanım mıydı*? → belirteç ile belirlenmiş

Bu sıfat-fiiller çeşitli birleşikler yapmış olarak da görülür:

*göç kaçıran - ahmak ıslatan - başı çeken - yere bakan - sözü geçen gibi. (Ba*nguoğlu, 2011: 234)

-An' lı sıfat-fiil bazen geçici bir ad olarak kullanılır. Ad olarak –An sıfat-fiilleri anlamca –ici sıfatfiilerine yaklaşırlar. İsimleşmede onlarla eşdeğerde olurlar (dinleyici=dinleyen) (Banguoğlu, 2011: 234-235).

Bu ad bir kimseyi veya bir nesneyi temsil eder.

*Bunu **söyleyen** kim?*

*Çok **okuyan** mı çok **gezen** mi bilir?*

***Gelen** gideni aratır.*

*Peki yalan **söyleyen** yakalanırsa ne olur?*

Bazen sıfat-fiilin tamladığı isim düşebilir:

Konuşan kişi bizim öğretmenimizdir.

Sahnede konuşan bizim öğretmenimizdir.

Sınıfını geçen arkadaşlarım tatile gidecekler.

"Sınıfını geçenler tatile gidecekler." (Gazi TÖMER, 2006: 154).

Ad olarak kullanılan –An' lı sıfat-fiil -lAr çokluk eki alabilir.

*Bunu **söyleyenler** iki yıl önce Türkçe bilmiyorlardı.*

*Türkiye' de **okuyanlar** ne kadar şanslılar.*

*Bu okulda **çalışanlar**, benim arkadaşlarım.*

*Bunu **bilenler**, söylesinler.*

Bazen -An' lı geçici ada iyelik eki getirebilir. '-An' lı geçici ada getirilmiş olan iyelik ekleri, o addaki hareketi bir şahsa aidiyet ilişkisi ile bağlamaktadır. Bu ad cümlede genellikle yüklem ad görevindedir.

*"Son günlerede hiç **gelenim gidenim** olmadı. Senin **gelenlerin** oldu mu?"* (Korkmaz, 2003: 944).

*Benim **bekleyenim** yok.*

*Misafirimiz var ama **tanıştıranımız** yok…*

-An' lı geçici ad, herhengi bir ad gibi ad tamlamalarına girebilir. Ad tamlamalarına giren –An' lı adlar, tamamlamanın hem tamlayan hem de tamlanan eki alabilir:

*Doğru **söyleyenin tepesi** delik olur.*

*Tarkan, şarkının **y**azarı ve **söyleyeni**dir.*

*Eve **girenlerin** ve evden **çıkanların gözlerinde** bir şeyler okumaya çalışılır.*

Yükleme durum eki almış olan –An' lı ad cümlede nesne görevindedir:

*Yalan **söyleyeni** kimse sevmez.*

*Ne **geleni** gördüm ne **gideni**.*

*Polis bankayı **soyanı** anında yakaladı.*

Yönelme durum eki almış olan –An' lı ad, cümlenin fiiline yönelme ilişkisi ile bağlanan bir dolaylı tümleç görevindedir:

***Söyleyene** değil **söyletene** bak!*

*Bunu **bilene** sor.*

*Ne mutlu yürekten **sevilene...***

-DA bulunma durum eki almış olan –An'lı adın oluşturduğu zaman zarfı, geçende ve geçenlerde örneği dışında hemen hiç kullanılmamaktadır. (Korkmaz, 2003: 946)

***Geçende** söylediklerini düşündüm.*

***Geçenlerde** Yeşim hoca ile karşılaşmıştık Taksim'de.*

-DAn çıkma durum ekini almış olan –An' lı hareket adı, gösterdiği şahsı cümlenin filine çıkma ilişkisi ile bağlayan bir tümleç görevindedir.

*Herhangi bir kitabı oku **diyenden** korkma, **yasak edenden** kork.*

Ben şiiri ezberleyenlerden değilim ama iyi bir okuyucuyum.

*Aslında Hasan **söylenenlerden** hiç bir şey anlamıyordu.*

Çokluk ve çıkma durum eki almış olan An' lı ad, iyelik ekli bir sayı adı ile ilişki kurabilir. Bu şekilde bir ad tamlaması değerindedir ve cümlede bir özne veya tümleç durumundadır. Bildirme ekleri alarak bu görevi yalnız başına da yapabilir.

*Bu işe **başvuranlardan ikisi kız, ikisi erkekti**.*

*Her gün gazeteleri **okuyanlardandır.***

*Sen aşkı sadece dilde **söyleyenlerdensin.***

"+lA vasıta durumu alan –An' lı hareket adı, cümlenin fiiline beraberlik gösterme ilişkisiyle bağlanır." (Kormaz, 2003: 947).

*Yalan **söyleyenlerle** konuşmam.*

*Hiç **bilmeyenlerle** yanlış bilenler bir olur mu?*

-An' lı hareket adı, yüklem görevinde bulunabilir.

*Dost; acıyı söyleyen değil, acıyı tatlı **söyleyendir.***

*Asıl kaybeden giden değil, **kalandır.***

*Listede adı bulunan kişiler **sınavdan geçenlerdir.***

-An'lı geçici adlar, üzerindeki hareket özelliğini kaybederek çok sayıda kalıcı adlar da oluşmuşturdur. Geçişli ve geçişsiz fiillerden oluşan bu kalıplaşmış adlar tür olarak da çeşitlidir*:*

Alet ve eşya adları- *boğazkesen; cankurtaran;*
Böçek ve kuş adları-*ağaçkakan: sıçan;*
Bitki adları- *günebakan; yediveren;*
Hastalık adları *–kıran; saçkıran;*
Coğrafya ve tabiatla ilgili adlar *–çağlayan; kayan;*
Soyut adlar – *bakan; çarpan; bölen; düzen; eren; işveren.* (Korkmaz, 2003: 949)

-An sıfat-fiil ekinin bir başka işlevi yan tümce kurmasıdır.

<table>
<tr><td colspan="2">yan tümce</td><td></td></tr>
<tr><td>Dün bize gelen</td><td>kız</td><td>bir kitapçıda çalışıyor</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">temel tümce</td></tr>
</table>

Tablo 3: -(y)An Sıfat-fiilinin yan tümce kurma özelliğini gösteren tablo [9]

[9] -(y) An Sıfat-fiilinin yan tümce kurma özelliğini gösteren tablo Erkman-Akerson ve Özil, 1998: 98' den alınmıştır

Bu tümce bir bileşik tümcedir ve bir temel bir de yan tümceden oluşmaktadır.

Dün bize gelen kız: yan tümce
Kız bir kitapçıda çalışıyor: temel tümce

Yan tümce bir adın (‘kız’) bir özelliğini gösterdiği için bir bütün olarak sıfat işlevindedir.

Bu yan tümcenin fiili (yani sıfat-fiil), fiil özelliklerini de büyük çapta korumaktadır, kendine hem bir yön tümleci (‘biz-e’) hem de bir belirteç (‘dün’) bağlamıştır (Erkman-Özil, 1998: 98-99).

“Dün toplantıya gelen kız bir kitapçıda çalışıyor.” örneğinde “dün toplantıya gelen kız...” temel tümcenin öznesidir, aynı zamanda sıfat işlevli bir yan tümcedir. Nasıl bir temel tümce filli, tümcede yönetici ise, bu yan tümcede de sıfat-fiil yönetici konumundadır, yani kendine tümce öğelerini bağlar.

Eğer bu düşünce bir temel tümce şeklinde söylemek istenirse “kız toplantıya geldi” demek mümkün olacaktır. Yan tümce sıfat-fiilinin bir öznesi var ancak temel tümceye geçildiğinde söyleniyor. Yan tümce öznesini temel tümceye ödünç veriyor ve niteliyor (Erkman-Akerson ve Özil, 1998: 114-115).

Yan tümcenin yüklemi bir ad veya sıfat ise zorunlu olmamakla birlikte ol-eylemi kullanılır (Özsoy, 1999: 183).

Rengi kırımızı olan meyveleri severim.

Hasan, küçük şeylerden mutlu olan insalardan değil.

Okul kıyafetleri olmayan 4 kardeş okula gidemedi.

Hayalleri olan insan durduralamaz.

Sesi güzel olmayan sanatçı yarışmayı kazandı.

Üniversitemizin satışta olan kitapları öğrencilere ücretsiz olarak verilir.

Dilek Pirinç, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde –An'lı sıfat-fiili "ortaçlaştırma belirticisi" olarak tanımlar. –An ortaçlaştırma belirticisi iki tümceyi birleştirmede kullanıldığını söyler. Kullanılışını şu şekilde örneklemiştir.

> Tümce 1: Öğrenci kopya çekti.
> Tümce 2: Öğrenci öğretmenden özür diledi.
> Soru: Hangi öğrenci öğretmenden özür diledi?
>
> **Ortaçlı Tümce**: Kopya çek**en öğrenci** öğretmenden özür diledi.
>
> Tümce 1: Genç kıza araba çarptı.
> Tümce 2: Araba hemen ortadan kayboldu.
> Soru: Hangi araba ortadan kayboldu?
>
> **Ortaçlı Tümce**: Genç kıza çarp**an araba** ortadan kayboldu.
>
> Tümce 1: Karşı masada kadın yemek yiyor.
> Tümce 2: O kadın Koreli.
> Soru: Hangi kadın Koreli?
>
> **Ortaçlı Tümce:** Karşı masada yemek **yiyen kadın** Koreli. (Pirinç,2010 :56).

Sıfatlar ve adlardan sonra –An ortaçlaştırma belirticisi kullanmak için 'olmak' yardımcı eylemi kullanılır.

> "Tümce 1: Bu tatlının tadı bir garip.
> Tümce 2: Hiç kimse tatlıyı yemedi
> Soru: Hangi tatlıyı kimse yemedi?
>
> **Ortaçlı Tümce**: Tadı garip **olan tatlıyı** hiç kimse yemedi.
>
> Tümce 1: Çocuğun adı Hakan.
> Tümce 2: Çocuk yarışmayı kazandı.
> Soru 3: Hangi çocuk yarışmayı kazandı?
>
> **Ortaçlı Tümce**: Adı Hakan **olan çocuk** yarışmayı kazandı." (Pirinç, 2010: 57).

-An sıfat-fiil ekinin adlar ve sıfatlarla kullanımında "olmak" eyleminin ad gibi kullanımı da yaygındır. Örneğin; "Ucuz olan eteği al." tümcesi "Ucuz olanı al" şeklinde de kullanabilir. Olmak eki kendisinden sonra gelen adın kullanılmadığı durumlarda ad görevi yüklenir.

*Otele vardıktan sonra yorgun **olanlar** odalarına çıktılar.*

Bu örnekte “yorgun olanlar” yorgun olan insanlar, turistler. (Pirinç, 2010: 55-59).

-An ekiyle oluşan sıfat-fiilin özellikleri dikkatle incelenerek Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabının değerlendirmesinde göz önünde bulundurulmuştur.

3.1.1.1. İstanbul B2’den -(y)An Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar

Örnekler

Şurada oturan kadın, benim annem.

Çok konuşan insanlar sevilmez.

Sokakta koşan çocuk ayağı takılarak yere düştü.

Başbakan olimpiyatlarda madalya kazananları tebrik etti.

Alıştırmalar:

Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. İhtiyar teyze, titre.....elleriyle torununun başını okşadı.
2. Prensipleri ol.....insanlar, hayatta daima başarılı olurlar.
3. Saatte 50 km hızla git.....sürücülerin kaza yapma olasılığı çok düşüktür.
4. Bu dünyada haksızlığa uğra.....insaların sayısı çok fazla.
5. Otobüsten in..... yolculara öncelik veriniz.
6. Derse düzenli gel……öğrenciler daha başarılı olurlar.
7. Karşı masada yüzü hiç gül.....adamı tanıyor musun?
8. Sözünde dur.....insanlardan daima uzak dururum.
9. Patron zamanında işe gel.....çalışanlarına çok kızdı.
10. Dün Taksim’de, Ankara’da yaşa..... arkadaşımla karşılaştım.

Aşağıdaki cümleleri örnekteki gibi tamamlayalım.

1. Yerlere çöp atan insanlardan nefret ederim.

2. ..... insanları severim.
3. ..... insanlara kızarım.
4. ..... insanlara her zaman yardım ederim.
5. ..... insanlara güvenirim.

3.1.1.2. –(y)An Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu bölümde İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı B2' de yer alan –(y)An ekinin öğretimine ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca bu sıfat-fiili öğretiminde kullanılan okuma, dinleme metinlerine ve bu metinlerin sorularına yer verilmiş olup değerlendirmesi yapılmıştır.

İstanbul Yabancılar İçin B2 Ders Kitabında, -(y)An (Özneyi İşaret Eden) Sıfat-Fiillerin öğretimine ilişkin dilbilgisi açıklaması şu şekilde verilmiştir:

"Bu ek, fiili sıfat yapar. '-An' ekiyle oluşan sıfat- fiillerde, geniş zaman, geçmiş zaman ve şimdiki zaman anlamı vardır." (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı, 2015: 61).

Kitapta verildiği tanıma uygun olarak örnekler de seçilmiştir. Örnek tümcelerinde –An' lı sıfat fiilin şimdiki zaman, geniş zaman ve geçmiş zaman anlamı gösterilmiştir. Bunun dışında ad olarak kullanımına da yer verilmiştir.

Ardındaki boşluk doldurma türünde alıştırmada bu sıfat-fiilin oluşturduğu sıfat tamlamaları ve tümcelerde farklı görevleri gösterilmiştir.

İhtiyar teyze, **titreyen elleriyle** torununun başını okşadı. (-ile tümleci)

Karşı masada **yüzü hiç gülmeyen adamı** tanıyor musun? (-i tümleci)

Sözünde durmayan insanlardan daima uzak dururum. (-den tümleci)

Yalan söyleyen insanlara kızarım. (-e tümleci)

Adlar ve sıfatlarla kullanılan ol- eylemine şu şekilde yer verilmişti.

Prensipleri olan insanlar, hayatta daima başarılı olurlar.

Başlıkta görüldüğü gibi –(y)An ekiyle oluşan sıfat-fiiller "özneyi işaret eden" sıfat-fiiler olarak ele alınmıştır. Bu açıklama oldukça karmaşık çünkü temel ve yan tümce kavramı düşülmediğinde öğrenci özneyi temel tümcede arayacak. Burada dikkat edilmesi gereken husus; -(y)An sıfat-fiilinin yan tümce oluşturmasıdır. "…sıfateylemli yan tümcecik, hangi sözcüğü niteliyorsa onu özne olarak alıyordu." (Hepçilingirler, 2012: 319).

Kitapta -(y)An sıfat-fiil ekinin öğretimine yönelik okuma ve dinleme metinleri aşağıda gibidir:

OKUMA çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2 Sayfa 60

MODA NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Sözlük anlamına göre moda;

1. Günlük alışkanlıklar veya stiller.
2. Giyimin davranışların bir toplum tarafından geleneksel kullanımı
3. Tarz, yol

Moda zaman içinde gerçek anlamından uzaklaşmıştır. Bugün çoğumuz için moda, yalnızca giysi anlamına geliyor. Oysa bu kadar basit değil. Moda; sanat, müzik, tiyatro, edebiyat, yemek, mimari, bahçe bakımı gibi konuları, daha doğrusu duyuları ***uyaran*** her şeyi içine alır.

Belirli bir çağa ait ***olan*** giyim stili kayıtlara "moda" diye geçiyor. Giyim alışkanlığı; ***yaşanan*** çağ ile eşanlamlı olarak kullanılıyor.

Şimdilerde modanın anlamı çok farklı. Kitle iletişim araçları sayesinde moda herkese, her kesime ulaşabiliyor.

Her gün giyinmek zorundayız ve giysi seçimimiz, kişiliğimizi yansıtmamız için çok önemli. Kıyafetlerimiz bizimle ilgili birçok şey söyler. Kendimize güvenimizi ve başkalarının bize bakışını etkiler.

Şu bir gerçek ki moda üzerine çok konuşuluyor, çok para harcanıyor. Doğal olarak yeni bir iş alanı açılıyor. Eğer başarı sağlanırsa moda sektörü kesinlikle kazancı en büyük ***olan*** iş kolu.

Moda her yıl, bir öncekinden daha farklı. Günümüzde insanlar ne istediklerinin "daha fazla" farkında olmaya başladılar ve moda yarışı içinde olmak istemiyorlar. Şık giyinme arzusu, yerini rahat giyime bıraktı. Değerler değişti ve artık insanlar giyimi hayatlarında bir öncelik olarak görmüyorlar. Daha ötesi insanların yalnızca eğlenmek için alışverişe harcayabilecekleri kadar zamanları yok.

Neyse ki modacılar ve tasarımcılar yavaş yavaş daha değişik düşünmeye başladılar. En yeni modayı dayatmak yerine imaj oluşturmak üzerine yoğunlaştılar. İmaj bugün modayla eşanlamlı düşündüğümüz bir kelime. Her sene modayı takip etmekten ***yorulan*** insanlar bu yeni düşünce akımını hoş karşılıyorlar. Her sezon sokakları adım adım gezmek yerine kendi imajlarıyla uyumlu mağazayı tercih ediyorlar.

Bu çok basit formül milyarlarca dolarlık bir sektör yarattı. Tasarımcı ve terziler her sezon yarattıklarının yalnızca modaya göre değil kişinin kendini rahat hissedebileceği bir imaja uygun olmasını isterler. Rahatlık moda dünyası için yeni bir kavram.

Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin ve kelime gruplarının anlamlarını bulalım ve cümle içinde kullanalım.

Çağ :..... .

Kesim :..... .

Arzu :..... .

Sezon :..... .

Sektör :..... .

Yoğunlaşmak :..... .

İmaj :..... .

Metne göre aşağıdaki cümleler doğru ise ‘‘D’’ yanlış ise ‘‘Y’’ yazalım.

1. Sözlük anlamına göre moda bugünkü anlamına benzerdir. ( )
2. Kıyafetlerimiz bizim duygularımızı yansıtır. ( )
3. İnsnalar artık moda konusunda daha bilinçli. ( )
4. İnsanlar modada şıklığı önemsiyor. ( )
5. İmaj oluşturmak son dönemde daha popüler. ( )

Metinde hangi konulardan bahsedilmektedir? İşaretleyelim.

Modanın anlamı ( )

Modanın tarihi ( )

İnsanların alışveriş merakı ( )

İnsanların kıyafet seçimi ( )

Giyim tarzları ( )

DİNLEME çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2 Sayfa 62

MODA RÜZGARI

Modanın 1910’ lardan 2000’ lere **uzanan** hikayesinde giysilerin ardındaki tarihe hızlı ve sevimli bir yolculuk sizleri bekliyor.

1920’ lerde kadınların erkek kıyafetleri giymeleri, erkeksi kısa saç stilini benimsemeleri dönemin modasıydı. Dönemin en önemli özelliği ise kadınlarda pantolon modasının başlamasıydı.

1930’ larda kadınlar gündüz tayyör giyiyor, gece kıyafetlerinde vücudu **saran** uzun elbiseleri tercih ediyordu. Kürklü yakalar ve vatkalar da bu dönemde modaya giriş yaptı.

1940’ larda gösterişli, çiçekli ve tüylü şapkalar podyumdaydı. Kemer sıkma modası ise 1940’ lardan günümüze **gelen** en önemli moda akımlarından oldu.

1950’ lerde moda dünyası stil ikonlarıyla da tanıştı. Audry Hepburn ve Brigitte Bardot o döneme damgasını vurdu. 1960’ larda özgür ve kuralsız giyim moda oldu.

1970’ lerde moda da bireysellik öne çıktı. Gençler, bu dönemde modayı karıştırarak canları ne isterse onu giydiler. Çiçek desenleri, örgü elbiseler, puantiyeler, büyük kolyeler, kalın bilezikler; 70’ lerde ***öne çıkan*** hippi şıklığına dikkat çekti.

1980’ ler ise bir tür gösteriş çağı olarak adlandırılabilir. Büyük aksesuarlar, çarpıcı renkler, taytlar ve omuz vatkalarıyla kabarık saçlar 80’ ler modasının temelini oluşturdu. Diyet yapmak önem kazandı, güzellik ürünleri yok satmaya başladı.

1990’ da, moda artık tartışılmaz bir güçtü. Sade bir duruş öne çıktı. Beyaz tişört ve denizci gömlekleri de bu dönem yaygınlaştı.

2000’ ler ise modanın küreselleştiği, hayatın hızlandığı, internetin her alana nüfuz ettiği yıllar. 2000’ li yıllarda herkes aynı şekilde giyinmeye, aynı tarzı benimsemeye başladı.

Zaman geçtikçe her alanda olduğu gibi modada da yeninin yerine daha yeni bir yeni geçecek.

Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının anlamlarını öğrenelim. (s.62)

erkeksi tayyör kürk vatka gösterişli ikon damgasını vurmak desen örgü puantiye bilezik çağ çarpıcı yok satmak yaygınlaşmak nüfuz etmek küreselleşme benimsemek

Bu modalar hangi dönemlere ait? Metni dinleyelim ve yazalım.

Büyük aksesuarlar, çarpıcı renkler, taytlar, omuz vatkaları, diyet yapma modası .....

Gösterişili şapkalar, kemer sıkma modası .....

Erkeksi kıyafetler ve kısa saç stili .....

Sadelik, beyaz tişört ve denizci gömlekleri .....

Özgür ve kuralsız giyim .....

Modada küreselleşme, aynılık .....

Stil ikonlarıyla tanışma .....

Bireysellik, çiçek desenleri, örgü elbiseler, puantiyeler, hippi şıklığı ……...

Tayyör, vücudu saran uzun elbiseler, kürklü yakalar, vatkalar .....

Yukarıdaki okuma ve dinleme metinleri fiil + (y)An yapısını öğretmek üzere kullanılmıştır. Kitapta hedef yapıya hiçbir şekilde vurgu yapılmamıştır. Metinlerde hedef yapının ne sıklıkta verilmesine dair bilgiye ulaşmak için koyu, eğik ve altı çizili olarak göstermiştik. Görüldüğü gibi okuma metninde hedef yapı beş dinleme metninde ise dört kez yer almaktadır. Öğretilen hedef yapının sayısı çok azdır.

3.1.2. Sıftat-Fiiller (Tümleci İşaret Eden) fiil + DIK + iyelik eki/ fiil + (y)AcAk + iyelik eki

Bu bölümde –DIK/-(y)AcAk ekinin işlevsel ve anlamsal özellikleri üzerinde durulacaktır.

" –**dik,** kesin geçmiş kipinin birnci çoğul ekidir. Bu nedenle:

a) –**dik'** li sözcükler tümce kuruyorsa eylemdir.

Kıra gittik; Akşama dek eğlendik; Çok gezdik; Hiç yorulmadık.

b) Bir adı niteliyorsa sıfattır, ortaçtır." (Gencan, 2001: 417-418).

-DIK' lı sıfatlara sıfat-fiil ya da ortaç denir. –DIK sıfat-fiilleri yalın sıfat olarak az kullanılır ve daha çok durum bildirirler (*bildik adam, olmadık iş, işitilmedik şeyler).*

Tanıdık bir yerde *bul beni,*

Derste **bilindik şiirler** *söylüyorduk.*

Durduk yere *ağladım.*

-DIk eki almış fiillerin bazıları kalıplaşmıştır, birer isme dönüşmüştür. Örnekleri çok azdır: *Tanıdık, bildik, yaratık, sevdik…*

Metrodaki adam bir ***tanıdık*** *mıydı acaba?*

Bütün ***sevdikleri*** *orada diye Hasan da memlekete dönmeye karar verdi.*

Dün gece görülen bu ***yaratık*** *ormanda tekrar göründü.*

Yalın olarak daha çok olumsuz sıfat-fiil halinde kullanışlı görünürler (*görülmedik olay, beklenmedik durum, söylenmedik söz).*

Hiç ***olmadık birine*** *aşık oldum.*

Bu benden ***umulmadık bir davranış****tı.*

O zor günlerde ***girmedik sokak***, ***çalmadık kapı*** *bırakmadım.*

Beklenmedik bir hata *meydana geldi. Ödeme işleminiz tamamlanmadı.*

- DIK ekiyle oluşturulan sıfat-fiiller çok yaygın bir sıfat-fiil türüdür. Sıfat ve ad olarak kullanılır. Bu tür sıfatların oluşturduğu sıfat tamlamaları çok bol ve yaygındır. Sıfat-fiildeki zaman gösterme özelliğinde geçmişten geleceğe kadar uzanan bir genişlik sezilir (Korkmaz, 2003: 912).

Dünyaptığım yemeği *hiç kimse yemedi.* →geçmiş zaman anlamı

Aradığınız kişiye *şu anda ulaşılamıyor.* → şimdiki zaman anlamı

Ateşinin yükseldiğini *hissediyorum.* → şimdiki zaman anlamı

Okuduğum kitaplarda *aşk ararım.* → geniş zaman anlamı

-DIK sıfat-fiilinin oluşturduğu sıfat tamlaması tümcede farklı görevlere girer. Yükleme durumu eki aldığında, nesne görevine girer.

Tahtada yazdığım tümceleri *defterinize yazmalısınız.*

Ankara' da ***tanıştığım arkadaşı*** *dün Taksim' de gördüm.*

"Bulunma, yönelme, çıkma durumu ekini almış olan sıfat tamlaması, fiile olan ilişkisinde zarf veya tümleç görevi yüklenir." (Korkmaz, 2003: 914).

Oturduğum evde *kiracıyım.*

Hasan, ***kimsenin inanmadığı şeylere****hemen inandı.*

Ankara' da ***bütün tanıştığım arkadaşlarımdan*** *ayrıldım.*

-DIK ile oluşturulan sıfat-fiiller, belirttikleri ad söylemden anlaşılabiliyorsa önlerinde bir ad olmadan da kullanılabilirler:

Benim yazdığım *bu değil.*

Düşündüğünü *söyle…*

Görüldüğü gibi -DIK sıfat-fiili, iyelik ekleri almış biçimiyle, geçici bir ad da oluşturabilir. Adlaşma, iyelik eki ile temsil edilmektedir ve anlam bakımından bir ad-fiile karşılık olabilir. Ad olan sıfat fiiller tümcede özne, nesne, tümleç veya zarf görevi yüklenir.

Senin yaptığın *fena bir muameledir. (özne görevinde)*

Hoca ***senin konuştuğunu*** *söylüyor. (nesne görevinde)*

Arkadaşlarının gittiklerini *bilmiyordum. (nesne görevinde)*

Annenin iyileştiğine *çok sevindim. (tümleç görevinde)*

"Sıfat-fiil ekleri ismin hal eklerinden bulunma (lokatif), ayrılma (ablatif) eklerini ve eşitlik hal eklerini aldıklarında zarf-fiil özelliği gösterirler." (Bayraktar, 2000:1).

*Bu programı kulananlar **çok kolay olduğunda** ısrar ediyorlar.*

*Ankara' ya **döndüğümde** onu tanıyamadım. (zarf görevinde)*

Bazen –DIK sıfat fiili iyelik ve çıkma durumu (-dAn) eki alıp tümcede fiile olan ilişkisinde tamlayıcı görevi yüklenir.

*Hasan' ın İstanbul' da **olduğundan** habersizdim.*

*Bana yalan **söylediğinden** oldukça emindim*

Hususunda, konusunda anlamında

*Sana yalan **söylediğimden** üzgünüm.*

*Bahar **geldiğinden** herkesin yüzü gülüyor.*

Sebep; -dIğı için anlamında

*Durum **düşündüğümden de kötü** olmuştu.*

*Bu krem saçlarınızı **olduğundan daha çok** dolgun ve havalı gösterecek.*

Karşılaştırma anlamında

-DIK sıfat-fiil ekinin kullanıldığı bir diğer durum ise Dolaylı Anlatımdır. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabında bu kullanım Dolaylı Anlatım konusunda anlatılmaktadır.

Ben "Pasta yedim." dedim.

*Ben, pasta **yediğimi** söyledim.*

Hasan "Sana mesaj gönderdim." dedi

*Hasan, bana mesaj **gönderdiğini** söyledi.*

–**DIK'** la kurulan sıfat-fiil, iyelik ekleriyle çekimlediğinde sıfat-fiilin aldığı iyelik eki özneyi belirtir, nitelediği adı ise nesnesidir:

*Kitap okudum. → "okuduğ-**um**kitap."*

Y Ö N

↓

(1. tekil kişi, "ben") (Bilgin, 2002: 435).

Dilek Pirinç' in hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde bu sıfat-fiillerin öğretimine yönelik örnekler şöyle verilmiştir:

> "Tümce 1: Dün bir adam gördüm.
> Tümce 2: O adam çok yakışıklıydı.
> Soru: Hangi adam çok yakışıklıydı?
>
> **Ortaçlı Tümce**: Dün gör**düğüm adam** çok yakışıklıydı.
>
> Tümce 1: Biraz önce kek yedin.
> Tümce 2: O keki ben yaptım.
> Soru: Hangi keki sen yaptın?
>
> **Ortaçlı Tümce**: Biraz önce **yediğin keki** ben yaptım.
>
> Tümce 1: Şarkı söylüyorsun.
> Tümce 2: Şarkı çok güzel.
> Soru: Hangi şarkı çok güzel?
>
> **Ortaçlı Tümce**: Söyle**diğin şarkı** çok güzel." (Pirinç, 2010: 86).

-(y)ACAK eki çok işlek bir ektir. Ünlü uyumuna göre ulanır; fiil kök ya da gövdesinin sonunda bir ünlü varsa, kelime ile ek arasına "**-y"** kaynaştırma harfi girer; fiil kök ya da gövdesinin sonu geniş-düz ünlülerden (e,a) biri ile biterse, (e, a) yazımda kalır; okumada ya da konuşmada e-i; a-ı olur: "Gelmeyecek" yazılır, "gelm**i**yecek" diye söylenir; "dinleyecek" yazılır, "dinl**i**yecek" diye söylenir. (Ediskun, 2007: 150)

-AcAk eki gelecek zaman ifade eden ek en çok kullanılan partisip eklerinden biridir: *yat- acak (yer), doğ- acak (çocuk), gel- ecek (ay), veril- ecek (borç)* (Ergin, 2011: 336).

-AcAk sıfat fiil yalın halleriyle nesne ile fiil arasında bağlantı kurar.

*Otelde **içecek su** bile yoktu.*

*Sabah otobüste **oturacak yer** bulamıyorum.*

*Bazen **söylenecek söz** bulmak zordur.*

Ancak daha çok adlaşarak fiille ilgili her türlü nesneyi gösterirler (Banguoğlu, 2011: 228).

İçecek- yiyecek- gelecek- giyecek- geçecek- alacak- yakacak- çekecek- açacak- silecek…vb.

*Evde **içecek yiyecek** kalmamıştı.*

*Dolaptaki **giyecekler** yoksullara bağışlamaya karar verdim.*

*Gelecek kış için **yakacak** toplamaya başladı.*

-(y)ACAK eki fiillerden gelecek zaman ve ‘‘bir şey için’’, ‘‘-mesi gereken’’ anlamlı sıfat-fiiller yapar.

gelecek hafta *kalacak* oda

içecek su *temizlenecek* bahçe

okunacak kitap *yıkanacak* çamaşır

toplanacak meyve *yakacak* odun (Gazi TÖMER, 2006: 158).

-(y)ACAK sıfat-fiili gelecek zaman anlamıyla birlikte geçici bir nitelik bildirir.

*Güzelliğini **görecek** göz gerekir.*

(y)ACAK ekinin gelecek zaman işlevinden başka kiplik özellikleri (gereklilik, uyarı, tahmin, ihtimal…) de var (Torun, 2013:1, akt. Gülsevin, 2016:186).

-(y)ACAK ekinin sıfat ve ad oluşturma görevi çok yaygındır. –(y)ACAK ekiyle kurulan sıfat-fiil birleştiği ad ile bir sıfat tamlaması oluşturur. Sıfat tamlaması olarak tümceye katılır.

Gelecek sene *sadece benim için değil, senin için de daha güzel olacak.*

Sana ***giyecek yeni eşyaları*** *getireceğim.*

Değerlendirilecek bir şey *yoktu.*

Sıfat tamalamasındaki –(y)ACAK ekiyle kurulan sıfat-fiil bir iyelik eki almış olabilir.

Bahsedeceğin konu *çok acı ise, anlatma.*

Ankara'da ***birlikte geçireceğimiz son gün*** *geldi.*

Yakında ***ayrılacağı bu adamı*** *çok seviyor.*

-ACAK' lı sıfat-fiil bazen ad tamlamasının öğelerine sıfatlık edebilir. Yalnızca tamlayanın ya da tamlananın sıfatı olur.

Olmayacak işin peşinde *koşmayalım artık.*

Hasan kardeşinin ***iyileşeceği umuduna*** *kapılmıştı.*

Bu sırrın açığa ***çıkacağı duygusu*** *beni korkutuyordu.*

"-AcAk' lı sıfat tamlaması, kendisinden sonra gelen bir ad-fiil grubu, edat grubu, zarf-fiil grubu gibi çeşitli kelime gruplarında ve yer tümleçlerinde bunları oluşturan öğelerinden biri olabilir." (Korkmaz, 2003: 968).

Günümüzde radyoların ***bozulacak kadar*** *çalma şansı bile olmuyor. (İstanbıl Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2, 2012: 25).*

Tümcede kullanılışları bakımından –ACAK' lı sıfat tamalamları özne görevinde bulunabilirler.

İki sene önce ***sözle anlatılmayacak bir durum*** *başladı.*

Yardım edecek kimse *de yoktu.*

Yükleme durumu eki almasıyla, tümcede nesne görevi yüklenir:

Biraz sonra ***gelecek treni*** *bekliyorlar.*

İstanbul' da ***gezilecek yerleri*** *bana söyler misiniz?*

-ACAK' lı sıfat fiil yalın, iyelik ya da çokluk eki alarak ad şeklinde kullanılabilir.

Hasan' nın ***anlatacakları****, benimkilerden farklı olacak.*

O İstanbul' da ***kalacağımı*** *bilmiyordu.*

Bana küstü. ***Konuşulacak birşeyimiz (konuşacağımız)*** *kalmadı.*

Ad şeklinde kullanalan –ACAK' lı sıfat-fiil, hareket adı olarak belirtili ad tamlamaları oluşturabilir.

Bu bursu ***kazanacakların hepsi*** *benim gibi yabancı uyruklu öğrenciler.*

Sınava ***gireceklerin sayısı*** *günden güne artıyor.*

Tümcede –ACAK' lı hareket adı, yalın ya da grup halinde nesne görevinde bulunabilir.

Sonsuza dek yanımda ***olacağını*** *zannettim.*

Bunu ***nasıl söyleyeceğimi*** *bilemiyorum.*

Söyleyeceklerimi *söyletmiyordu. Küstüm ona.*

O zamanlarda artık beraber ***yaşayamayacağımızı*** *fark ettim.*

-ACAK' lı geçici ad yönelme durumu ekini alarak tümcede yer tümleci işlevini taşır. Bazen "hususuna" anlamını verir.

İstanbul' a ***geleceğine*** *çok sevindim.*

Sınavın bu kadar kolay ***olabileceğine*** *bir türlü inanamıyordum.*

*Onun yalan **söyleyeceğine** hiç ihtimal vermiyorum.*

"Yöneleme durumu ekini almış olan –AcAk' lı geçici ad bazen de iki şeyden birini tercih işlevinde ve "-maktansa, ...-AcAk yerde'' anlamını veren bir zarf bağlantısı kurmaktadır." (Korkmaz, 2003: 974) .

*Bu soruyu bana **soracağına** kendine sormalısın.*

*Bana **yardım edeceğine** boş boş oturup duruyorsun.*

*Bu güzel havada evde **oturacağımıza** gezelim mi biraz?*

-ACAK sıfat-fiil ekinin kullanıldığı bir diğer durum ise Dolaylı Anlatımdır. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabında bu kullanım Dolaylı Anlatım konusunda anlatılmaktadır.

Hasan bana "Yarın İstanbul' a geliyorum!" dedi.

*Hasan bana yarın İstanbul' a **geleceğini** söyledi.*

"O gelecek mi, gelmeyecek mi?" bilmiyorum

*"Onun **gelip gelmeyeceğini** bilmiyorum."* (Koşucu, 2007: 21).

-AcAK sıfat-fiiliyle "yaş" ve "zaman" sözcükleri kullanılabilir:

(seni anlayacak) yaş (ta değil) (Bu yaşta seni anlayamaz) (Göksel-Kerslake, 383- 387).

Bunun dışında –AcAk sıfat-fiilinin "hal" söcüğü ile kullanımı yaygındır.

Seninle konuşacak halim yok.

"Yalan söyleyecek halimiz yok ki" (Aykut,2007: 30).

Ayakta duracak halim yokken hayatta duracak mecburiyetlerim var…

-AcAk ekli sıfat-fiiller, niyet halinde ifade edilen bir hareketi karşılarlar.

*Akşam onunla **konuşacak oldu**, sonra vazgeçti* (Karahan, 2008: 75).

Dilek Pirinç' in hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde bu sıfat-fiillerin öğretimine yönelik örnekler şöyle verilmiştir:

> "Tümce 1: İki hafta sonra bir konser düzenlenecek.
> Tümce 2: Bu konser Kuruçeşme Arena' da.
> Soru: Hangi konser Kuruçeşme Arena' da?
>
> **Ortaçlı Tümce:** İki hafta sonra düzenlen**ecek konser** Kuruçeşme Arena' da.
>
> Tümce 1: Öğrenciler pikniğe gidecek.
> Tümce 2: Öğrenciler bana haber versin.
> Soru: Hangi öğrenciler bana haber versin?
>
> **Ortaçlı Tümce:** Pikniğe gid**ecek öğrenciler** bana haber versin." (Pirinç, 2010: 62)

3.1.2.1. İstanbul B2'den -DIK ve –(y)AcAk Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar

Örnekler:

Verdiğimiz geçici rahatsızlıktan dolayı özür dileriz.

Yarın akşam düğünde giyeceğin elbiseyi şimdiden ütülemelisin.

Senin en çok dinlediğin şarkıcı kim?

Gideceğimiz yeri hiç kimseye söyleme.

Alıştırma 1:

1. Dün akşam en sev…… şarkıcının konserine gittik.

2. Çalış..... yerin yakınında çok güzel bir kafe var.

3. Senin günlerden beri ara..... anahtarı dolabın arkasında buldum.

4. Satın al..... yiyeceklerin son kullanma tarihine mutlaka bakmalısın.

5. Annem bana ''Tanı..... insanlarla konuşma.'' dedi.

6. Gelecek yıl al..... derslerden biri “Ekonomi Tarihine Giriş”.

7. Sınavda çalış..... konulardan çok soru geldi.

8. Çin lokantasında, şimdiye kadar ye..... yemeklerin tadına baktım.

9. Bu hayatta en güven..... kişi annemdir.

10. Bizim git..... yer hiç kimsenin bil..... bir yer.

Alıştırma 2:

1.	Önemsediğim	a. şeyler uğruna bazen muhteşem hatalar yapabilir.
2.	Üzüleceğin	b. en güzel yer neresi?
3.	Bu filmin en sevdiğim	c. fırsatlar için üzülüyorum.
4.	Gideceğimiz	ç. konuların listesini yapmalıyız.
5.	Kaçırdığım	d. sözler duymak istemiyorsan hemen git buradan!
6.	Artık senin için yapacak	e. kişileri kırmamaya çalışırım.
7.	Şimdi dinleyeceğiniz	f. sahnesini yaklaşık on kez izlemişimdir.
8.	Gördüğün	g. otelin adresini önceden almayı unutma.
9.	İnsan inandığı	ğ. şarkı tüm sevenlere gelsin.
10.	Bu proje için araştıracağımız	h. bir şeyim kalmadı.

Bu alıştırmada öğrencilerden anlamlı ve dilbilgisi yapısına uygun tümce kurmaları istenmiştir.

3.1.2.2. -DIK ve –(y)AcAk Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu bölümde İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı B2' de yer alan –DIK ve –(y)AcAk sıfat-fiillerinin öğretimine ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca bu sıfat-fiillerin öğretiminde kullanılan okuma, dinleme metinlerine ve bu metinlerin sorularına yer verilmiş olup bu metinlerin değerlendirmesi yapılmıştır.

İstanbul Yabancılar İçin B2 Ders Kitabında, -DIK/-(y)AcAk (Tümleci İşaret Eden) Sıfat-Fiillerin öğretimine ilişkin dilbilgisi açıklaması şu şekilde verilmişti:

"fiil + DIK + iyelik eki

Bu ek, fiile gelerek geçmiş zaman, geniş zaman ve şimdiki zaman anlamlı sıfatlar yapar.

Fiil + ACAK + (iyelik eki)

Bu ek, fiile gelerek gelecek zaman anlamlı sıfatlar yapar." (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2, 2015: 64).

Bunun dışında dil bilgisi konu ve açıklamasına İngilizce çeviri de eklenmiştir.

Bu sıfat-fiillerin iyelik ekleriyle kullanımı teknik olarak daha karmaşık olduğu için hem öğrenilmesi hem öğretilmesi açısından en zor dil bilgisi konularından biridir. Kitapta bu iki ek beraber verilimiştir. Verdiğimiz örneklerde görülüdüğü gibi bu eklerin farklı anlamı ve kullanımı var. Dolayısıyla bu iki sıfat-fiilin ekin öğretimine yönelik ayrı ayrı örnek tümce ve alıştırmalar verilseydi hem öğretimi hem öğrenimi daha kolay olurdu.

> "Yabancılara Türkçe öğretirken üzerinde durulması gereken en önemli husus öğrenciye bir dil bilgisi yapısı kavratılmadan yeni bir yapıya geçilmemesi gereğidir. Aynı anda birden fazla yapıyı öğrenciye kazandırmaya çalışmak, verilmek istenenin tam anlaşılmamasına ve belirli bir süre geçtikten sonra unutulmasına ya da diğer yapılarla karıştırılmasına yol açmaktadır. Verilen yapıların iletişimde kullanıldığı biçimiyle örneklerle desteklenmelidir. Çünkü, uygulaması yapılamayan bilgi, çabuk unutulacaktır. (Barın, 2004: 23)"

Başlıkta görüldüğü gibi parantez içerisinde yer alan "tümleci işaret eden" ifadesi bir açıklama olarak verilmiştir. Fakat bu açıklamanın daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle yan tümce kavramının anlaşılması gerektiği kanısındayız.

Aydın (2004: 36) yan tümceleri eylem yapılarına göre çekimli eylemli yan tümceler ve çekimsiz eylemli yan tümceler; tümce içindeki işlevine göre de sıfat, özne, tümleç ve belirteç işlevli yan tümceler olarak sınıflandırır.

Yapı bakımından olmasa da işlev bakımından batı dillerindeki yan tümcelere benzerlik gösteren sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleriyle kurulan bağımlı tümceler başka bir tümcenin içerisnde onun bir öğesinin veya bir bölümünün tamlayıcıları olarak oratya çıkarlar (Demir, Yılmaz, 2012: 250).

Sıfat-fiillerin, girişik-birleşik tümcelerde yan tümcenin yüklemi olabilme, edatlara bağlanarak zarf görevini üstlenme, hâl ekleriyle kalıplaşarak zarf-fiil eki olma özellikleri de vardır (Üstüner, 2000: 22).

-DIK ekiyle kurulan sıfat-fiil, bir adı niteleyen yan tümcenin fiili olabiliyor. Bu sıfat-fiil her zaman iyelik eklidir: ‘‘-dik(ğ)-im’’, ‘‘-dik(ğ)-in’’, ‘‘-dik(ğ)-i’’, ‘‘-dik(ğ)-imiz’’, ‘‘-dik(ğ)-iniz’’, ‘‘-dik(ğ)-leri’’…Bu ekle yapılan sıfat-fiil de yan tümce kurarken kendisine özne, tümleç ve belirteç bağlayabiliyor.

"**Ayşe' nin geçenlerde bana verdiği çek** karşılıksız çıktı." örneğine bakıldığında bu tümcede "çek" temel tümcenin öznesi konumunda. Ancak bu "çek"in özelliği "çeki bana geçenlerde Ayşe' nin vermiş olması''. Yan tümce "çek"i bu özelliğiyle niteliyor. Yan tümcenin fiili de "ver-diği" sıfat-fiili:

<table>
<tr><td colspan="2">yan tümce</td><td></td></tr>
<tr><td>Ayşe' nin geçenlerde verdiği</td><td>Çek</td><td>karşılıksız çıktı.</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">temel tümce</td></tr>
</table>

Tablo 4.DIK sıfat-fiilinin yan tümce kurma özelliğini gösteren tablo [10]

[10] DIK sıfat-fiilinin yan tümce kurma özelliğini gösteren tablo Erkman-Akerson ve Özil, 1998: 101' den alınmıştır.

“-dığı” ekiyle kurulmuş bu sıfat-fiil, fiil kökünün yapısına uygun olarak özne (“Ayşe”), -e tümlecini (“bana”) ve zarfını (“geçenlerde”) alabilmiş (Erkman-Özil, 1998: 101-102).

-DIK üzerine gelen iyelik ekleri, eklendikleri fiilin öznesiyle ilişki kurarlar. Cümlede kendilerinden önce yer alan bu öznelerde ilgi eki bazen kullanılır, bazen kullanılmaz: Gizem+in giy-diğ+i elbiseyi çok beğendim. / Gizem, giy-diğ+i elbiseyi kendisi dikmiş (Gülsevin, 2015: 889-898).

Bir fiil, ‘sıfat-fiil + iyelik eki’ alarak kullanıldığında temel tümcenin asıl öznesi ile yan tümcenin öznesi farklı ise yan tümcenin öznesi ilgi ekini mutlaka taşır.

Bu tanımlar, ***modanın*** *zaman içinde gerçek anlamından* ***uzaklaştığını*** *kanıtlıyor (İYİTDK B2,2012: 60).*

Bir fiil, ‘sıfat-fiil + iyelik eki’ alarak kullanıldığında temel tümcenin asıl öznesi ile yan tümcenin öznesi aynı ise yan tümcenin de öznesi olan söz “sıfat-fiildeki iyelik ekine bağlı olan” ilgi ekini taşımaz.

İnsan, ***inandığı*** *şeyler uğruna bazen muhteşem hatalar yapabilir* (İYİTDK B2,2012: 65).

Bir yan tümcenin yüklemi isim soylu bir kelime ise temel tümceye birleştirilirken ol- yardımcı fiili kulanılır (Benhür, 1993: 22).

Sınavın ne kadar zor olduğunu bilemedim.

Âşık olduğunu gözlerinden anladım.

Bunun ne olduğunu anlamadım.

Bir zamanlar dost olduğumuzu unutma.

Erkman-Akerson ve Özil (1998: 101) -(y)AcAK sıfat-fiil ekiyle kurulan yan tümce şu şekilde açıklanmıştır:

“Ayşe’nin yarın bana getireceği palto yepyeniymiş.”

Burada da bir ad (“palto”) bir yan tümceyle niteleniyor. “Getir-eceği” sıfat-fiili hem öznesini (“Ayşe”) hem –e tümlecini (“bana”) hem zarfını (“yarın”) almış durumda. Nitelenen adın (“palto”) özelliği “paltoyu yarın bana Ayşe’nin getirecek olması”:

yan tümce		
Ayşe’ nin yarın bana getireceği	palto	yepyeniymiş
	temel tümce	

Tablo 5:-(y)ACAK sıfat-fiilinin yan tümce kurma özelliğini gösteren tablo [11]

Verdiğimiz örneklerde görüldüğü üzere sıfat-fiiller, çatı ve olumsuzluk ekleri alabilir, yeterlilik fiilleriyle kullanabilir ve kendilerine isim, sıfat ve zarf gibi bağlı öğeleri taşıyabilirler. Bu yüzden sıfat-fiillerle kurulu tümcelerde sıfat-fiiller yan tümce özelliğini taşımaktadır. [12]

-DIK/-(y)ACAK sifat-fiilleri, niteledikleri adları tümleç olarak alırlar.

Göndereceğim mektubu sadece sen okumalısn. (Bir mektup **göndereceğim.)**

Geçen hafta sonu gittiğimiz lokanta çok meşhur. (Geçen hafta sonu bir lokanta**ya gittik.)**

Ankara’da tanıştığım arkadaşları hiç unutmam. (Ankara’da bazı arkadaşlar**la tanıştım**.)

Oturduğum ev iki katlı. (Bir ev**de oturuyorum**)

Geçttiğimiz köprünün adı “Boğaziçi”. (Bir köprü**den geçtik)**

–DIK ve –(y)AcAk sıfat-fiillerini içeren metinleri ele alınırken ne sıklıkta yer verildiğinin görülmesi ve göze çarpıcı olması amacıyla koyu, eğik ve altı çizili olarak gösterilmştir.

[11] -(y)ACAK sıfat-fiilinin yan tümce kurma özelliğini gösteren tablo Erkman-Akerson ve Özil, 1998: 101’ den alınmıştır.
[12] Fiilimsilerle kurulu yan tümceler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Serdal Kara, http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933647.pdf

OKUMA çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2 s. 63

KALICI MODA VAR MI?

İnsanlar sürekli farklı şeyler giymek istiyorlar, üzerlerindeki elbisenin bir benzerinin olmamasını istiyorlar. Bunu bilen modacılar, podyumlarda birbirinden farklı ve asla sokakta ***giyilemeyecek kıyafetler*** tasarlayıp insanlara bu kıyafetleribeğendirmeye çalışmaktalar. Bu kıyafetlerin tasarım merkezi elbette başta Paris, sonra Milano, New York ve Londra.

Düşünsenize, bir sene ***giydiğini gelecek sene***ye modası geçti diye giymeyen kaç insan var? Gardırobu, modası geçen elbiselerle ve ayakkabılarla dolu kaç kişi var? Çoğu o elbise ve ayakkabıları dağıtamıyor. Kime verecek ki? İhtiyacı olanlar, o kıyafetleri nasıl giysin de çıksın sokağa?

Bütün bu sorunlar insanların güzel olmyı farklı ve seçkin görünmeyi istediklerinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Özellikle modada.

Peki ya gençlerde? Gençlerin çoğu, henüz kendilerini finansal, eğitim, statü gibi konularda güvende hissetmedikleri için birbirlerini en iyi ***etkileyebilecekleri alan***ın marka kıyafetlerdir. Gençler marka olmayan bir kıyafet giydikleri zaman onlara göre belli arkadaş gruplarının içine girememektedirler.

Gençler, yıllar geçtikçe hayatta asıl önemli olan şeyin eğitim ve sağlam bir ***kariyer olduğunu*** anlarlar. İlerde iş yaşamlarındaen çoktakım elbise ***giyeceklerinin farkına*** vararak marka takıntısından uzaklaşırlar.

İnsanlar, belli bir modayı takip edip kendine yakışan rengi seçtikten sonra basit aksesuarlarla da güzel olmasını bilir.

Metinde aşağıdaki sorulardan hangilerinin cevabı var?

1. Dünyadaki moda akımlarını belirleyen, modaya yön veren noktalar nerelerdedir? ( )

2. Modanın ünlü isimlerini sıradışı hayatlarıyla gündemde kalmalarının nedeni nedir? ( )

3. Moda takıntısının yaş ile bir ilgisi var mı? ( )

4. Daha iyi bir toplumsal düzen için gençler nasıl yönlendirilmeli? ( )

5. Markalar ürünlerini cazip hale getirmek için hangi yöntemlerini kullanırlar? ( )

DİNLEME çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2 Sayfa 65

EN PAHALI ALIŞKANLIK: ALIŞVERİŞ BAĞIMLILIĞI

Mağazaların vitrinleri renk renk kıyafetlerle dolu şimdilerde. Eski sezondan kalan ürünlerde de büyük indirimler var. Yani, bir alışveriş bağımlısı için tehdit edici her şey mevcut...Kışın kasvetli havalarını yavaş yavaş geride bırakmaya başladığımız şu aylarda, mağazaların vitrinleri promosyon ürünlerle dolu. Tasarruf etmek isteyen birçok kişi, alışveriş yapmak ve ihtiyaçlarını karşılamak için bu ayları tercih ediyor. Kişisel ***ihtiyaçların karşılandığı*** bu alışverişlerde harcamaların çoğu kredi kartıyla yapılıyor. Türkiye' de ilk örneği 1968 yılında basılan ancak kullanımı son yıllarda artan kredi kartları, birçok ***kişinin kazandığından*** *çok* harcamasına neden oluyor. Bu aşırı harcamanın birçok sebebi var. Ancak bu sebeplerden öyle biri var ki, günümüzde ciddi bir davranış bozukluğu olarak kabul ediliyor.

"Onyomanya" yani alışveriş bağımlılığı ismin kökeni Yunanca "Onyos" satılık-satın alma, "manya" saplantıdan geliyor. İlk kez 1915 yılında tanımlanan alışveriş bağımlılığı, aynen alkol ya da uyuşturucu bağımlılığı gibi ciddi bir davranış bozukluğu olarak görülüyor. Bağımlılar yalnızlık, mutsuzluk, sinirlilik, engellenme, kendini ifade edememe gibi depresyona neden ***olabilecek*** etkenlerden dolayı, aşırı derecede harcama yaparak alışveriş yapıyor ve kendilerini sadece alışveriş yaptıkları zaman iyi ve mutlu hissediyor. Bu iyi ve mutlu olma hali, genelde kişinin kendini diğer insanlardan üstün görmesine neden oluyor. Alışveriş bağımlılığın toplumun ne kadarını ***etkilediği*** net olarak bilinmiyor. Çünkü pek çok kişi, alışveriş bağımlılığının bir ***problem olduğunu*** düşünmediği için profesyonel yardım almıyor. Profesyonel yardım alınmadığı için de herhangi bir istatistik çıkarılamıyor. Ancak bağımlıların genellikle kadınlar arasından ***çıktığı*** bilinse de, bu hastalığa yakalanan erkeklerin sayısının da küçümsenemeyecek kadar çok ***olduğu*** düşünülüyor. Erkekler daha çok

cep telefonu ya da bilgisayar gibi elektronik eşyalar alırken, kadınlar genellikle giysi, kozmetik, mücevher, ayyakabı ve çanta alıyor. Uzmanlara göre, kadınlarda görülen alışveriş hastalığı, ortalama 17-30 yaşları arasında başlıyor. Alışveriş bağımlıları, alışveriş öncesi kontrol edilemez bir istek hali ve haz yaşarken, alışveriş sonrasında yoğun bir suçluluk hissi duyuyor.

Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayalım. (s.66)

1. İnsanlar hangi durumlarda para harcamaya yönelir?

2. Kredi kartları olmasaydı insanlar alışveriş bağımlısı olur muydu?

3. Alışveriş bağımlılığının profesyonel bir yardımla ***giderilebileceğine*** inanıyor musunuz?

4. Erkek ve kadınların alışverişlerinde farklı ürünlere yönelmeleri neyin sonucu olabilir?

5. Alışveriş bağımlılığı sizin için de geçerli mi?

-DIK ve –(y)AcAk sıfat-fiil ekinin ad gibi kullanıldığını söylemiştik. Kitapta verilen örnekler ve alıştırmalarda bu konuyla ilgili örneklere rastlanmamaktadır. Öte yandan okuma ve dinleme metinlerinde yer alan –DIK ve –(y)AcAk' lı sıfat-fiil örneklerine bakıldığında bu sıfat-fiillerin ad olarak kullanıldığı görülmektedir.

Sıfat-fiillerin bu kullanımı yabancı öğrenciler tarafından kolayca anlaşılmayan bir konu olduğu için örnek tümceler ve alıştırmalarda yer alsaydı hem öğrenimi hem öğretimi açısından daha verimli olurdu.

3.1.3. Sıfat-fiiller (Kalıcı İsim) fiil+(I/A)r/ mAz / AsI / mIş

(I/A)r yapılı sıfat fiiller, geniş zaman anlamıyla birlikte sürekli nitelik bildirirler: *Akar su, güler yüz, koşar adım, çalar saat,içilir su …*vb.

*Onun **güler yüzünü** asla unutamayacğım.*

*Hırsız **koşar adımlarla** uzaklaşıyordu.*

*Bu sabah **çalar saatin sesiyle** uyandım.*

Örneklerde görüldüğü gibi (I/A)r sıfat-fiilli kendinden sonraki isimle sıfat tamlaması oluşturur ve sıfat tamlaması olarak birleşik isimler yaparlar.

Türkçede (I/A)r yapılı sıfat fiillerin birtakımı isimleşmiştir: *Gelir, gider, tutar, keser, yazar, uyurgezer*…vb. (Ediskun, 2004: 250).

*Son aylarda **giderimiz gelirimizden** fazla oldu.*

*Orhan Pamuk dünyaca ünlü bir **yazardır**.*

*Odamıza yeni gelen kız **uyurgezerdir.***

Bu ek bazı fiillerde kalıplaşmıştır ve fiil, bu kalıplaşmanın bir sonucu olarak, yöneticilik özelliklerini yitirmiştir, bazı fiillerde ise işlektir, bu fiiller tümleç ve belirteç alabilir (Erkman-Özil, 1998: 102).

Bügün futbol oynanmadı. Futbola benzer bir şey oynandı. (-e tümleci)

-mAz'lı sıfat-fiiler herşeyden önce belli isimlere sıfat olarak görünürler: *Çıkmaz sokak, bulunmaz fırsat, inanılmaz hikaye, unutulmaz hatıralar, tükenmez kalem, yaramaz çocuk…vb.*

*Okul arkadaşlarımla **unutulmaz yıllar** geçirdik.*

*Sınav kağıdını **tükenmez kalemle** doldurmak gerekir.*

*Ne **utanmaz bir adam** olmuşsun sen!*

Ayrıca bazı fiillerde kalıplaşmıştır, kalıcı isimler oluşturmuşlar. Fiil özelliklerini kaybetmiş:

açmaz ''1. Satranç oyununda rakibini zor duruma düşürme, 2.mec. ''içinden zor çıkılır durum'', *aymaz* ''çevresinde olup bitenlerin farkına varmayan, gafil'', *çıkmaz* ''çıkışı olmayan bir durum veya şey'', *işbilmez* ''beceriksiz, elinden iş gelmeyen kimse'', *şaşmaz* ''değişmez ve yanılmaz nitelikte olan'', *umursamaz*

‘‘umursamayan, aldırış etmeyen’’, *utanmaz* ‘‘utanması olmayan, yüzsüzlük yapan’’, *varyemez* ‘‘cimri, eli sıkı olan kimse’’, *yaramaz* ‘‘işe yaramayan, uygun olmayan, söz dinleyen, haşarı’’ vb. (Korkmaz, 2003: 962-963).

Geniş zaman sıfat-fiilleri ol- yardımcı eylem ile bir oluşun alışkanlık halinde sürdüğünü gösterirler.

Hasan içer oldu.

O kadar değişti ki onu artık anlayamaz oldum.

Onu eskisinden daha çok düşünür olduğumu farkettim.

Kendi sesimi duyamaz oldum.

‘‘-ası/-esi gelecek zaman ifade eden bir partisip ekidir: *yakıl-ası, ol-ası, çık-ası, geber-esi, ezilesi* misallerinde olduğu gibi. Eskiden beri işlek olan bu ek *–acak, -ecek* kadar fazla kullanılmaz.’’ (Ergin, 2011: 337).

-AsI eki fillerden istek anlamlı sıfat-fiiller yapar.

Kırıl-ası el (Onun elleri kırılsın istiyorum.)

Kahrol-ası dünya (Dünyanın yok olmasını istiyorum.)

Görül-esi yerler (O yerleri görmek istiyorum.)

Yıkıl-ası ev (O evler yıkılsın, yok olsun istiyorum.) (Gazi TÖMER 2006: 155).

‘‘**-esi eki** (az işlektir; fiil kök ya da gövdelerine ünlüler uyumuna göre ulanır): (Bedduada) **yaraşırlık** sıfatları: **Kapan-** ası (gözler)- **geber**-esi (köpek)- **kırıl-** ası (eller)...vb. Bedduayı daha da güçlendirmek için ayrıca –ce eki de getirilebilir: **Boynu kop**-asıca (çocuk)...gibi (Ediskun, 2007: 151).

-AsI’ lı sıfat-fiil işlek bir sıfat-fiil sayılmaz. Kullanımı oldukça sınırlıdır. Şeklice gelecek zaman bildiren sıfat-fiildir. Dilde geçici sıfat ve ad olarak görülür (Korkmaz, 2014:837).

Olası *sorunlr ve çözüm önerileri kullanım talimatında verildi.*

Kör olası *adam! Yaşlı kadının parasını çalmış.*

İstanbul zaman zaman tabi ki yaşanmaz, ***kaçılası****, başka yerlere* ***göç edilesi*** *bir his veriyor bana.* (İstanbul C1/+, 2013 :223).

-AsI' lı sıfat-fiil bütün sıfat-fiiller gibi cümlede ad olarak kullanılabilir:

Bugün hiç ders ***çalışasım*** *yok!*

Bu sefer Ankara' ya ***gidesim*** *gelmiyor.*

Türkiye' de en yapılası meslek öğretmenliktir.

Uyudukça ***uyuyası;*** *sevdikçe* ***sevesi;*** *yedikçe* ***yiyesi*** *ama en önemlisi unuttukça* ***unutası*** *geliyor insanın...*

-mIş sıfatları eski ve yaygın geçmiş sıfat-fiillerdir. Sınırlı sıfat olarak belli adlarla birlikte kullanılır (Banguoğlu, 2011: 272).

Geçmiş zamanlarda *insular daha uzun yaşarlardı.*

Okumuş kimse *bu hatalara düşmez.*

Benim dedem ***gün görmüş adamdı****.*

Daha geniş kullanışta sıfatlar da olurlar: *Çökmüş, kokmuş, yanmış, olmuş, donmuş, kızarmış, boşanmış, yetişmiş, gömülmüş, kullanılmış…vb.*

Fırında ***kızarmış patatesi*** *çok severim.*

Kullanılmış telefonu *bana sattılar. Çok kızdım.*

Çocuklar ***donmuş yolun üzerinde*** *kayıyorlar.*

Ad olarak daha az kullanmaktadır: *Geçmiş, dolmuş, okumuş, yaratılmış….*

Hasan' ın ***geçmişi*** *ile ilgili kimse bir şey bilmiyor.*

Her sabah ***dolmuşa*** *binip okula gider.*

*Bu adam çok kitap **okumuşa** benziyor.*

Bu sıfat-fiil yardımcı fiilleriyle kullanılıdığında birleşik fiiller yaparlar. Sıfat-fiil, "*ol*-" ve "*bulun*-" yardımcı fiilleriyle birleşir (Karahan, 2008: 74).

"-mIş ol- birleşik fiili, çekimli biçimleriyle, bir oluşun bitmişliğini geçmiş zamana, geniş zamana, şimdiki zamana veya gelecek zamana yayan (kaydıran) bir işlev özelliği kazanır." (Korkmaz, 2014: 702).

Hasan' nın bana yalan söylediğini geç anlamış oldum.

Bunu söylemezsem ona haksızlık yapmış olurum.

Adam Türkiye' nin doğal güzelliklerini görmüş oluyor.

Gelecek dönem bu tezi bitirmiş olacağız.

3.1.3.1. İstanbul B2' den (I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar

Örnekler:

Akşam yatmadan önce çalar saati kurmayı unutma.

Bu ayakkabılar, su geçirmez kumaştan yapılmış.

Babaannem eli öpülesi bir kadın.

Gökçe Hanım bu ülkede çok tanınmış bir yazar.

Alıştırma 1:

1. Gel..... düzeyi yüksek insanların çoğu, fakirlere yardım ediyor.
2. Yeğenim çok yaramaz, ele avuca sığ……. bir çocuk.
3. Allah görün……..kazalardan korusun.
4. Bu formu tüken..... kalemle doldurunuz.
5. Ülkemizde oku..... yaz..... insanların oranı gittikçe artıyor.

6. Elleri kırıl…….adam çocuğu dövmüş.

7. Kullanıl..... kagıt, çöp değildir.

8. Bu tencere paslan……..çelikten yapılmış.

9. Ne utan……bir adamsın sen!

10. İşyerimdeki yaz……..kasa bozulmuş.

3.1.3.2. (I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

İstanbul Yabancılar İçin B2 Ders Kitabında, (I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş (Kalıcı İsim) Sıfat-Fiillerin öğretimine ilişkin dilbilgisi açıklaması şu şekilde verilmiştir.

"Bu ekler, fiile gelerek geniş zaman anlamlı sıfat, isim, birleşik isim yaparlar." (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2, 2015: 68).

Kitapta, (I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş yapılı sıfat-fiiler "kalıcı isim" olarak verilmiş. Tümcesel bağlantısı kayboldukları için daha kolay anlaşılmaktadır. Sözlükte yer almasa da eş anlamlı kelimeleriyle açıklaması kolay yapılabilir. (çalar saat = alarm; tanınmış = ünlü, meşhur vs.) Derste beden dili veya görseller kullanımı anlatmasını kolaylaştırır. Boşluk doldurma alıştırmasında ikinci (Yeğenim çok yaramaz, **ele avuca sığmaz** bir çocuk) ve üçüncü (Allah **görünmez kaza**lardan korusun) örnekte deyimlere yer verilmişti. Bu tür alıştırmalarda deyimlere yer vermesi öğrencide kafa karışıklığına yol açabilir.

(I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş sıfat-fiil eklerinin öğretimine yönelik okuma ve dinleme metinleri aşağıda gibidir:

OKUMA çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2 s. 67

DİKKAT! GİYİSİLERİNİZ KONUŞUYOR!

Bazen giysilerimiz bizim adımıza konuşuyor. Giysilerin dilini öğrenmemiz gerek. Haydi gelin, giysilerin diliyle tanışalım.

( ) Giysilerimiz, çevremizdekilerin bize baktığında ilk gördüğü iletişim aracıdır. İnsanlar ne giydiğimize bakarak bizler hakkında pek çok konuda karar verirler. Kıyafetlerimizin, kişiliğimizin bir yansıması olduğunu düşünürler. Kişileri ***geçmiş*** bilgi ve deneyimleri doğrultusndaki düşünceleri yönlendirir. Değerlerimiz, o anki sosyal kimliğimiz ve statümüz. Kişinin kıyafetine bakar ve **onun** bir anne, bir iş kadını, bir öğrenci olup olmadığına karar veririz. En sonunda da sosyal hayatta ve iş hayatında nereye kadar ilerlemiş olduğunu tahmin ederiz.

( ) Bazen karşıdan gelen kişinin kıyafetinin ütülü olmadığını fark eder, kırışıklıklara bakıp karşımızdakinin kıyafetleri ile ‘‘Ben detaylara takılmam. Pek bir şeye önem vermem. Kıyafetlerime, işime ve hatta geleceğime’’. diye bağırdığını duyarız. Bazen baştan aşağı her yeri markalarla dolu birini görürsünüz. O giysiler size; sahibinin kendisine pek güveni olmadığını, bu pahalı markalar sayesinde üstün görünmek istediğini fısıldar. Ya da karşınızdaki kişi parlak, göz alıcı bir kravatla iş toplantısına gelmiştir. **Onu** takan kişi farkına varmasa bile, kravatı toplantıdakilere “Dikkate ihtiyacım var!” diye seslenir. “Bana da bakın, beni de dikkate alın!” der.

( ) Bazı sektörlerin, bazı mesleklerin katı kuralları var. O işi yapıyorsanız, o sektörde çalışıyorsanız, kurallara uyduğunuz sürece başarılı olursunuz. Avukatları ele alalım. Eğer sizin için ya da şirketiniz için önemli bir dava söz konusuysa kuralları en iyi bilen risk almayacak ve ***güvenilir*** birisini istersiniz. Kapınızı çalıp son derece başarılı olduğunu söyleyen, ancak iş görüşmesine eşofmanla gelen bir avukat ile çalışmak ister misiniz? Ya da bir tasarımcıyı düşünelim...Sizin için başkalarından farklı bir şey yapmasını isterseniz, değil mi? Tabii o insanı ilk gördüğünüz zaman alnında “Ben yaratıcıyım.” yazmadığı için görünüşüne bakarsınız. Lacivert takım elbiselerini giymiş, beyaz gömleğine son derece klasik bir kravat takmış bir tasarımcıya bakıp düşünürsünüz muhtemelen. **Onun** yaptığı işteki yaratıcılığı neden kendisinde, kıyafetlerinde göremediğinizi merak etmez misiniz? Yanlış anlamayın. Uçuk kaçık kıyafetlerden bahsetmiyorum. Belki farklı bir ceket, biraz daha esnek ama yine de iş hayatına uygun bir kıyafet neden olmasın ki?

( ) Bazen farkına varmadan ***geçmiş****imizin* bugünümüzü yönetmesine izin veririz. Belki ***geçmişte*** yaşadıklarımız, alışkanlıklarımız, hayat tarzımızı

yansıtmaktan alıkoyuyor. Oysa ne olduğumuzu yansıtamıyor, sahip çıkamıyorsak huzursuz ve sonunda da mutsuz oluruz. O halde ilk yapmamız gereken kim olduğumuzun, ne mesaj vermek istediğimizin farkına varmak. Sonra da bu mesajları kıyafetlerimizle nasıl vereceğimizi öğrenmek. Zor mu? Hayatta sizi başarıya götüren adımların hangisi kolay.

Yukarıdaki metinler ile başlıkları eşleştirelim.

a. Sektörler, Meslekler ve Giyim Tarzı

b. Kıyafetlerimiz Kişiliğimizi Yansıtır

c. Kıyafetlerin Dili

d. Tarzımızı yansıtalım

Metinde işaretli aşağıdaki zamirlerin karşılıklarını yazalım.

Onun: .....

Onu: .....

Onun: .....

DİNLEME çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2 Sayfa 113

GİYİM TARZIM

Merhaba! Benim adım Aylin. Günlük hayatta rahatlık benim için çok önemli. Özgür olmayı seviyorum.

Merhaba! Benim adım Ece. Arkadaşlarımla rock konserlerine gitmekten hoşlanıyorum. En büyük zevkim elektronik gitar çalmak.

Selam! Benim adım Eda. Bir şirkette sekreterlik yapıyorum. Tiyatro, sinema gibi popüler etkinlikler ilgimi çekiyor.

Merhaba! Ben Binnur. Nostaljik olan şeylere ilgi duyuyorum. Antika en büyük tutkum. Boş zamanlarımda koşuyorum.

Merhaba! Ben Eray. Klasik müzikten hoşlanıyorum. Her zaman şık ve bakımlı görünmekten yanayım.

Merhaba! Benim adım Figen. Bir şirkette halkla ilişkiler sorumlusuyum. Düzen ve disiplin benim için çok önemlidir.

(I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş sıfat-fiillerini öğretmek amaçlı kullanılan okuma metninde hedef yapılar iki kez geçmektedir; "geçmiş" ve "güvenilir". Dinleme metninde ise hedef yapılara yer verilmemiştir.

3.2. C1/+ Düzeyde Sıfat-fiillerin Öğretimi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabında yer alan konuların sırası şu şekildedir:

Üniteler	Konular
1.Ünite: Öyle bir geçerzaman ki	**A. Birleşik zamanlar (-Iyordu, -(I/A)rdI)**
	B. Birleşik zamanlar (-(y)AcaktI)
	C. Birleşik Zamanlar (-mIştI)
2.Ünite: Aşk olsun	**A. Rivayet Birleşik Zamanlar (-(I)yormuş, -(I/A)rmış)**
	B. Rivayet Birleşik Zamanlar (-(y)AcAkmış)
	C. Rivayet Birleşik Zamanlar

	(-mIşmIş, -mAlIymış, -sAymIş)
3.Ünite: İşini şansa bırakma	**A. Şimdiki zamanın şartı (-(I)yorsa), Geniş zamanın şartı (-(I/A)rsA, Zarf fiiller (mAsI şartıyla/koşuluyla)** **B. Duyulan/ Görülen geçmiş zamanın şartı (-DIysa, -mIşsA)** **C. Gelecek zamanın şartı (-(y)AcAksA)**
4.Ünite: Bir maruzatım var	**A. Birleşik fiiller (-(I)yor, -(I/A)r, -mIş, -(y)AcAk olmak** **B. Zarf fiiller -(y)EcEk/-DIğI kadar, -(y)EcEK/-DIğI gibi** **C.Bağlaçlar (Zira, aksi halde, açıkçası)**
5.Ünite: Film şeridi gibi	**A. Bağlaç olan "ki"** **B. ki'li bağlaçlar (Demek ki, yeter ki, tut ki, şöyle ki, nasıl ki, illa ki, nedir ki, kaldı ki)** **C. Tezlik fiili, Süreklilik fiili, Yaklaşma fiili**

6.Ünite: Bilgi dünyası	**A. Zarf fiiller (-DIğInA / -AcAğInA göre)** **B. Zarf fiiller (-DIğI taktirde)** **C. Zarf fiiller (-mEsİ durumunda)**
7.Ünite: Sanat sanat içindir	**A. Sıfat fiiller (-mIş/(y)AcAk/ mAktA olan** **B. Sıfat fiiller (-mIş/(y)AcAk/ mAktA olduğu)** **C. Edatlar (-DAn dolayı, nedeniyle, yüzünden, sayesinde, diye)**
8. Ünite: Suç ve ceza	**A. Ettirgen + Edilgen Çatılar** **B. İşteş + Ettirgen + Edilgen Çatılar** **C. Çift Ettirgen Çatılar**
9.Ünite: Hayata gülümse	**A. İkilemeler** **B. Mecaz anlam** **C. Ad aktarması**
10.Ünite: Yastık altı	**A. Çift olumsuzluk (-yor, -yAcAk -mIş degil)**

	B. Zarf-fiiller (-AcAK gibi, -mIş gibi, -cAsInA)
	C. Zarf-fiiller (-mA/Iş önce / sonra / itibaren)
11.Ünite: Dünya	**A. Anlatım bozukluğu**
	B. Anlatım bozukluğu
	C. "mi" imalı soru
12.Ünite:	**A. Var-yok kullanımları**
Dördüncü kuvvet medya	**B. Durum eklerinin yan işlevleri**
	C. Paragrafta anlam

Tablo 6: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabında Dil Bilgisi Konuları

3.2.1. Sıfat-fiiller/ fiil+ -mIş/ (y)AcAk/ mAkta olan

‘‘-en’’ ekiyle kurulan sıfat-fiiller öznelerini nitelerler. Ancak öznesini niteleyen bir sıfat-fiil her zaman ‘‘-en’’ ekiyle kurulmak zorunda değildir. ‘‘-miş’’ ve ‘‘-ecek’’ ekleriyle kurulan sıfat-fiiler da öznelerini nitelerler. ‘‘-miş’’ ve ‘‘-ecek’’ ekiyle kurulmuş sıfat-fiilin ardına ‘‘olan’’ sözcüğü de gelebilir. Böyle bir sıfat-fiil öbeği de öznesini niteliyor demektir. ‘‘-mIş’’, ‘‘-AcAk’’, ‘‘-mIş olan’’ ve ‘‘-AcAk olan’’ yapıları arasındaki seçim görünüş ve kip özelliklerine bağlıdır (Erkman-Özil, 1998: 116).

-mIş ekiyle oluşan sıfat-fiil ‘‘ol-’’ köküyle ‘‘–mIş olan’’ şeklinde –An’ lı sıfat-fiilin görevinde kullanılabilir.

*Yüksek lisans **yapmış olan öğrenciler** ülkelerine döndü.*

*İstanbul' a **gitmiş olan insanlar bilir**, orası muhteşemdir.*

*Muhteşem Yüzyıl, 2011' de **başlamış olan bir Türk televizyon dizisidir.***

‘‘Bu kullanım daha çok durumu güçlendirmek için tercih edilir.’’ (Pirinç, 2010: 66).

-mIş'lı sıfat-fiil, geçmişte tamamlanmış ve tamamlanmasından bu yana üstünden epey bir süre geçmiş olan eylemlere gönderme yapar. Olay biteli o kadar uzun bir sure geçmiştir ki, bu durum artık nitelenen adın sürekli ve durağan bir özelliği haline gelmiştir. Kalıplaşmaya yatkındır. (***Kuru-muş** dallar kesilmeli.)*

Öte yandan ‘‘-mIş olan’’ bir kezlik ve daha dinamik bir geçmişe gönderme yapar. ‘‘mIş olan’’ belirtili adları nitelemeye daha yatkındır. (*... Böylece yargıca bildiği herşeyi **anlat-mış olan** tanık gönül rahatlığıyla yerine oturdu.’’)* (Erkman-Özil, 1998: 293).

Gelecek zaman gösteren ‘‘-AcAk’’ ve ‘‘-AcAk olan’’ arasında da farklar vardır.

Daha önce belirttiğimiz gibi -AcAk' lı sıfat-fiil ile nitelenen bir öğe, kavramsal olmaya daha yatkındır (gelecek ay, oturacak bank vs.). –AcAk olan ise daha kesindir, belirtili öğelere daha çok yakışır.

*Yüksek lisans **yapacak olan öğrenciler** öncelikle Türkçe öğrenmeli.*

*İstanbul' a **gidecek olan öğrenciler** listeye ismini yazdırsın.*

*Rekor fiyata **satılacak olan evi** kim alacak?*

-mAktA olan şekli daha çok yazı dilinde karşılaşılır.

“–mAktA eki şimdiki zaman anlamı veren bir ektir. Konuşma dilinde pek sık rastlanmamaktadır. Resmi kullanımlarda tercih edilmektedir. Konuşma dilinde bu kullanım tercih edilmemektedir. -mAktA eki “şimdi”, “şu anda”, “bugünlerde” ya da “hala devam ediyor” anlamı katmaktadır.” (Pirinç, 2010: 68).

‘‘**en** yapılı ortaca kesin bir şimdiki zaman anlamı kazandırılmak istenirse o, **-mekte olan** diye söylenir.’’ (Ediskun, 2004: 250).

*Yüksek lisans **yapmakta olan öğrenciler** için bir toplantı var.*

*Şu anda İstanbul’ a **gitmekte olan bütün otobüsler** kar nedeniyle durdu.*

*Türkiye’ de üniversite **okumakta olan öğrencilere** burs veriliyor mu?*

3.2.1.1. İstanbul C1/+’ den –mIş/ (y)AcAk/ mAkta olan Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar

Örnekler:

1. Bu kitabı okumuş olan öğrenciler el kaldırsın. (Kimler okudu?)

2. Buraya doğru gelmekte olan adam dil merkezinin başkanıdır. (Bir adam geliyor, o adam dil merkezinin başkanıdır.)

3. Kadıköy’de açılacak olan şubemizde temel ve orta düzey sınıfları olacaktır. (Bir şube açılacak, o şubede temel ve orta düzey sınıfları olacaktır)

Alıştırmalar:

1. Ayın 15’ inde başla..... ..... kursumuza kayıt yaptırabilirsiniz.

2. Az sonra canlı yayında açıklama yap..... ..... konuşmacı, yayınımıza başkentten katılıyor.

3. Bit..... ..... yaz mevsimi yerini sonbaharın hüznüne bırakıyor.

4. Bu listeye alın..... ..... isimler yarın saat 09.00’ da burada olsunlar.

5. Burada daha önce çalış..... ..... herkesi bir toplantıda bir araya getirmek istiyoruz.

6. Cumartesileri yayınlan..... ..... tatil programında her hafta başka bir yer tanıtılıyor.

7. Çimenlerin üstünde dinlen..... ..... kız benim ablam.

8. Daha önce bu filmi izle..... ..... kimse var mı aramızda?

9. Dergimizin grafik tasarımı yap..... ..... elemanımız bugün izinli.

10. Düğünümüze gelerek bizi onurlandır..... ..... konuklarımız için küçük sürprizler hazırladık.

3.2.1.2. –mIş/ (y)AcAk/ mAktA olan Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

"Özneyi işaret eden sıfat-fiiller oluşturulan yapıyı, geçmiş, şimdi ve gelecek anlatacak şekilde genişletebiliriz. Tek başına +(y) An formu, ismi, bitmiş ya da süren işlerle ilgili olarak niteler. Bitmişlik ya da sürme anlamlarını ayırmak, açıkça belirtmek ya da bunların dışında gelecek zaman anlamı vermek istersek fiile +mIş, +mAkta, +(y)AcAk eklerini ekleyebiliriz." (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı C1/ +, 2013: 117).

Yukarıda gösterilen dil bilgisi açıklaması ardından örnekler sunulmuştur. Hedef yapıları içeren örneklerin anlamasını kolaylaştıran açıklamalara da parantez içerisinde yer verilmişti. Bu açıklamaların hedef dilbilgisi öğretimi olumlu yönde etkilediği kanısındayız. Hedef yapıları pekiştirmek amaçlı boşluk doldurma alıştırması takip etmektedir. Verilen tümcelerdeki boşlukları doldurmaları istenmektedir. Alıştırmadaki tümcelerin yedincisi "Çimenlerin üstünde **dinlenmekte olan** kız benim ablam." bu hedef yapı için en uygun örneklerden değildir.

Kitapta –mIş/ (y)AcAk/ mAktA olansıfat-fiil eklerinin öğretimine yönelik okuma ve dinleme metinleri aşağıda gibidir:

OKUMA çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı C1/+ s. 116

SANAT NEDİR

Her insanın güzellik duygusuna ve güzele karşı bir ilgi vardır. Giysilerimizn biçim ve renk uyumuna dikkat ederiz. Ev eşyalarımızı yerleştirirken güzel görünmesine özen gösteririz. Düzgün görünümlü çiçeklerle süslenmiş bir masada yemek iştahımızı açar. Güzel bir müzik eşliğinde iş yapmak verimi arttırır...Sanat, insanlık tarihinin her döneminde vardı. İnsanlığın geçirdiği değişmeler sanat biçimlerini ve sanata bakışı değiştirmiş; her dönemde ve her toplumda, sanat farklı görünümlerde ortaya çıkmıştırr. Bugün sanatın duygusal ve düşünsel etkileme gücüne sahip oluşu daha belirleyicidir. Bu anlayışa en uygun tanımı yapan Thomas Munro' ya göre sanat, ''Doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisidir''

''Sanat'' kelimesi genelde görsel sanatlar anlamında kullanılır. Kelimenin bugünkü kullanımı, Batı kültürünün etkisiyle İngilizcedeki ''art'' kelimesine yakın olsa da halk arasında biraz daha geniş anlamda kullanılır. Gerek İngilizcedeki ''art''(artificial=yapay), gerek Almancadaki ''kunst'' (künslitch=yapay), gerekse Türkçedeki Arapça kökenli ''sanat'' (suni=yapay) kelimeleri, içlerinde yapaylığa dair bir anlam barındırır. Sanat, bu geniş analmından Rönesans zamanında sıyrılmaya başlamış, ancak yakın zamana kadar ''sanat'' ve ''zanaat'' kelimeleri dönüşümlü olarak kullanılmaya devam etmiştir. Buna ek olarak Sanayi Devrimi sonrasında tasarım ve sanat arasında da bir ayrım doğmuş, 1950 ve 60' larda popüler kültür ve sanat arasında tartışma kaldıran bir üçüncü çizgi çekilmiştir.

Sanat, güzel ile uğraşır. Güzel görece bir kavramdır. Kendi içinde tutarlı bir bütünlüğü taşıyan şey çirkin, acı verici, iğrendirici bile olsa estetik açıdan güzeldir. Sanat, nesnel ve öznel yaklaşımlara göre farklı açıklanır. Nesnel yaklaşımda sanat, toplumsal etkilerle; öznel yaklaşımda ise salt bir bireysellikle yaratılır. Sanat sanat için mi yoksa toplum için mi yapılmalı? Sanatın amacı faydalı olmak mıdır yoksa sadece güzeli aramak mı? Bu soruların kaynağı 19. yüzyıl Avrupa' sı. Yaklaşık bir yüzyıl sonra da bize ulaşan bu polemik. Kant'a göre sanatın kendi dışında, hiç bir

amacı yoktur. Onun tek amacı kendisidir. Güzel sanatı ancak deha yaratabilir. Hegel'e göre sanattaki güzellik, doğadaki güzellikten üstündür. Sanat, insan aklının ürünüdür. Kendisine doğanın taklidinden başka amaç bulmalıdır. Marks'a göre üretici eylem eylem, insanın ve doğanın karşılıklı etkileşiminin bir aşamasıdır. Bu, toplumsal bir karakter taşır. Sanat, yaşamı insanileştiren bir olgudur. Araştırıcı, yaratıcı, çok yönlü tümel insana ulaşma çabası içinde sanatlar gelişebilir. Croce, güzelliğin yerine anlatımı öne çıkarır. Sanat, sezginin ve anlatımın birliğidir. Bireysel ve teorik bir etkinliktir. Doğa, sanatçının yorumu ile güzel olabilir. Collingwood' a göre sanat herhangi bir duygunun dışavurumu değildir. Bu duygu, ifade edildiği ana kadar açıklık kazanmamış olup ifade edilişi onun keşfedilmesine neden olacak bir duygu olmalıdır.

Sonuç olarak, deha düzeyindeki zekanın, var olana karşı tepkisinin, tutarlı bir bütünlük içerisinde somutlaştığı bir alandır. Sanatçı, zekası ve sezgileriyle çağının önünde giden insan olduğu için, gerçek sanatın anlayanı azdır. Onu anlamak için çaba gerekir. Sanat en genel anlamıyla, yaratıcılığın ve hayal gücünün ifadesi olarak anlaşılır.

Aşağıdaki cümleler doğru ise ''D'', yanlış ise ''Y'' yazalım.

1. İnsan değişiyor ve gelişiyor ama sanatın çizgisi değişmiyor. ( )
2. Sanat insanların fikirlerini ve hislerini etkiler. ( )
3. Kant' a göre sanat, insanlara bir fayda sağlamalıdır. ( )
4. Croce' ye göre ne anlattığınız değil nasıl anlattığınız önemlidir. ( )
5. Collingwood' a göre sanatçı sıradan duyguları alışılmamış yollarla anlatır.
6. Sanat herkes içindir, onu anlamak kolay olmalıdır. ( )

DİNLEME çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı C1/+ s. 118

İSTANBUL MODERN

Sevgili izleyiciler, bugün İstanbul Modernin şey küratörü Levent Çalıkoğluyla beraber İstanbul Modernin süreli, sürekli ve son dönemde fotoğraf sergileri üzerine konuşuyor olacağız. İlk olarak sizin küratörlüğünü üstlenmiş olduğunuz ‘‘Yeni Yapıtlar Yeni Ufuklar’’ sergisiyle başlayalım. Bu sergide izleyicilerimizi neler bekliyor? Burası İstanbul Modernin kalıcı koleksiyon katı. Yılda bir kere değiştirmeye özen gösteriyoruz. Türkiyede modern ve çağdaş sanatın ne olduğunu, başlangıcından bugüne geçirdiği dönüşümü, düzenli ve kronolojik olarak sunan tek müze İstanbul Modern. Bu koleksiyon katı da bunu temsil ediyor. Batılılaşmanın son döneminden başlayıp erken cumhuriyet, 1950’ ler, 1970’ ler, ve son döneme gelesiye kadar Türkiyedeki çağdaş sanattaki dönüşümleri izleme şansına sahip izleyici. Ama bu serginin bir özelliği de şudur: Bizim bir de uluslararası bir koleksiyonumuz var. Türkiyeden ve dünyadan sanatçıların buluştuğu bir platform burası. Çok da önemli isimlerin olduğu bir alan. Tomas Saraceno’ dan **o**lafır Elyason’a, Vilyım Kentriş’ ten Tomas Ruf’ a kadar, bugün çağdaş sanatın global çapta önemli isimlerine yer vermeye çalışıyoruz. Yurt dışından, %30-35 oranında yabancı ziyaretçimiz var. Onların Türkiye sanatını tanımaları için de çok önemli bir adım, çok önemli bir adım, önemli bir platform aslında. Aynı zamanda sergide eserlerin gelişim süreçlerini da anlatan politik, kültürel, ekonomik ve sosyal çeşitli metinler de yer alıyor. 20. yy Türk sanat tarihine ilişkin neler söyleyebilirsiniz? Her yapıtın yanına kısa bir açıklama koyuyoruz. Yapıtı üreten kişinin kısa biyografisi; yapıtla ilgili tanımlama, çözümleme, yorumlama ve değerlendirmeler; ve yaratıldıkları zamanlar anlatılıyor. Sadece resim ve heykel görmüyorsunuz. Videodan dijital animasyona, heykelden fotoğrafa kadar farklı üretimlerin olduğu bir espas. Bu anlamda da bir zenginlik ve çeşitlilik sunuyor izleyiciye. Eğitsel yönü güçlü, bunu atlamamak lazım. Çünkü bu bilgi aslında bir tür kitap bilgisi. Kitap bilgisini dünyaya indiriyoruz. Daha kolay, daha anlaşılabilir bir zemine oturtmak istiyoruz. İstanbul Modern 11 Aralık 2004’ te açıldı. O günden beri bu alan sürekli kendisini yeniledi, geliştirdi. Bugün önemli bir temsil alanı, tahmin ediyorum,

Türkiyedeki çağdaş sanatı anlamak için. Türkiyedeki çağdaş sanata ilişkin, çok da önemli bir koleksiyonu var İstanbul Modernin. Resimlerden, heykellerden, enstelasyonlardan ve videolardan oluşan. İstanbul Modernin kimliği ne şekildedir? Nasıl anlatırsınız bu çerçevede, bu eserleri göz önünde bulundurarark? Misyonumuz, global çapta bir referans, marka olmak. Müzeler artık böyle düşünüyorlar. Kendilerini konumlama ihtiyaçları da hep buradan doğuyor. Vizyonumuz ise modern ve çağdaş sanatın yapıtlarInu korumak, sergilemek ve izleyiciyle buluşması için eğitim programları gerçekleştirmek, Türkiyedeki çağdaş sanatın dünyayla iletişimini ***sağlayacak olan*** kanalları hayata geçirmek, çağdaş sanatı bugün dünyadaki öncü ve yenilikçi işleri İstanbul sanat ortamıyla buluşturmak ve tabi ki bunların hepsinin ötesinde İstanbulda bulunan bir müzenin İstanbullu izleyiciyle yakın bir ilişki kurmasını sağlayacak yolları ve kanalları açmak. Eğitim bunun başlıca ilişkisel alanlarından birisi. Burada her yaştan izleyiciyi yani çocuktan ailelere kadar farklı sosyal grupları da merkez alan eğitim programları yapıyoruz. Ziyaretçi sayısı çok önemlidir müzelerin kimliklerini tanımlarken. Bizim günlük şu an için ortalama 1500 ziyaretçimiz var. Perşembe günleri ücretsiz, 20.00'a kadar açığız. 2000'in altına hiçbir şekilde düşmez bu rakam. Hafta sonları da 2000'ın altına hiç düştüğünü görmedik açıkçası. Dolayısıyla izleyici rakamları da bizim bu entegrasyonda ne kadar çalıştığımızı, başarılı olduğumuzu göstermesi açısından da bir kriter. Tabi bu kat bütün bu sahneyi taşıyan bir kat. Ama en nihayetinde sürekli canlı, sürekli yeni ve şimdi şu an çağdaş sanattaki dönüşüm nedir sorusunu da hem geçici sergiler hem de fotoğraf sergilerimizle temsil etmeye çalışıyoruz. Yılsa üç geçici sergi yapıyoruz. Üç tane de fotoğraf sergisi açıyoruz. Bir de bunun haricinda daha kısa süreli, farklı disiplinlere yer veren, mimarlık, grafik sanatları, tasarım, karikatür gibi alanları da bünyede ***tutabilecek olan*** daha kısa süreli, çağdaş, güncel, hızlı hareket eden sergiler düzenliyoruz.

Aşağıdaki cümleler doğru ise ''D'', yanlış ise ''Y'' yazalım.

1. İstanbul Modern, İstanbul' daki sayılı modern sanat müzelerinden biridir.( )

2. İstanbul Modern' de yalnızca Türk sanatçıların yapıtlarına yer veriliyor. ( )

3. Müze ziyaretçilerinin üçte ikisini (2/3) Türk izleyiciler oluşturuyor. ( )

4. Müzede, yapıtlarla ilgili kısa açıklamalar da sunuluyor. ( )

5.Müzede sadece resim yapıtları sergilenmiyor. ( )

6. İstanbul Modern, 2004 yazında açıldı. ( )

7. Müzede çocuklar ve yetişkinler için eğitim programları var. ( )

8. Müzeye giriş, haftada üç gün ücretsiz. ( )

Aşağıdakilerden hangileri İstanbul Modern' in misyonu dahilindedir? İşaretleyelim.

1. Alanında küresel bir değere kavuşmak. ( )

2. Çocuklarin ve gençlerin sanata programları yürütmek. ( )

3. Diploma ve sertifika programları yürütmek. ( )

4. İzleyiciyle buluşturmak. ( )

5. Sanat alanında eğitimler vermek. ( )

6. Sanat yapıtları korumak. ( )

7. Sanatçı yetiştirmek. ( )

8. Sanatçılara maddi gelir sağlamak. ( )

9. Tanınmamış sanatçıların isimlerini duyurmak. ( )

10. Türk sanatını yurt dışına tanıtmak. ( )

11. Yurt dışında yapılan sanatsal üretimleri Türk izleyiciye sunmak. ( )

Görüldüğü üzere, okuma ve dinleme metinlerinde hedef dilbilgisi yapılarının sayısı son derece yetersizdir. Okuma metninde hiçbir şekilde yer almamışken dinleme metninde birkaç tümce ile sınırlı kalmıştır.

3.2.2. Sıfat-fiiller / fiil + -mIş / (y)AcAk / mAktA ol + duk + iyelik eki

"Bir şeyin geçmişte tamamlandığını iyice belirtmek için "-miş olduğu" yapısını kullanabiliriz (*Ayşe'nin **yap-mış olduğu** tüm işler unutuldu)"* Erkman-Özil, 1998: 297).

Yazarın gazetesine *yapmış olduğu* açıklamaları tartışılıyor.

Görmüş olduğunuz bu yıldız, galaksimizdeki en yaşlı yıldız olabilir.

İstanbul' dan ayrılmadan önce, *yazmış olduğun* mektubu almıştım.

''Olay zamanını daha kesin belirlemek gerekli olduğu durumlarda ***bitmişlik*** için *–mIş olduğu* yapılı eylemler, şimdiki veya geçmişteki ***süreklik*** için *–mAktA olduğu* yapılı eylemler kullanılır.'' (Ersen-Rash ve Onası, 2015: 305).

İyi bir konuşmacının, *konuşacak olduğu* konunun aslını bilmesi gerekmez mi?

İleride *yapacak olduğunuz* çalışmalarda başarılar dilerim.

Açacak olduğum bir blog sitesi için isim arayışındayım.

''Şu anı vurgulamak ve biraz uzatabilmek için ''mekte olduğu'' yapısını da kullanabiliriz.'' (Erkman-Özil, 1998: 297).

Herkesin *izlemekte olduğu* dizileri izlemiyorum.

Twiter üzerinden *takip etmekte olduğunuz* kişilerinin bazıları sizi takip etmiyor olabilir.

Sürmekte olduğu haberleri haberler.com' da okuyorum.

3.2.2.1. İstanbul C1'den -mIş / (y)AcAk / mAktA ol + duk + iyelik eki Eklerine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar

Örnekler:

Adlarını okumuş olduğum öğrenciler diplomalarını teslim alabilirler.

Dinlemekte olduğunuz şarkı benim kendi bestem.

Az sonra izleyecek olduğunuz film, festivalde ödül aldı.

Alıştırmalar:

1. Anlat..... ..... şeyler bana hiç inandırıcı gelmedi.

2. Az sonra oku..... ..... şiir Orhan Veli Kanıka' a ait. ''İstanbul' u dinliyorum gözlerim kapalı...''

3. Başlat..... ..... kampanya tüm hızıyla sürüyor.

4. Biriktir..... ..... cam, plastik, kagıt atıkları geri dönüşüm merkezine gönderiyoruz.

5. Bize göster..... ..... misafirperverliğe çok teşekkür ederiz.

6. Bugün burada konuş..... ..... konular lütfen bu odada kalsın.

7. Cadde üzerinde aç..... ..... kitabevi için satış danışmanı arıyorlar.

8. Dinle..... ..... şarkının sözleri Nazim Hikmet' in bir şiirinden uyarlanmıştır.

9. Düzenle..... .....sempozyumda, çeşitli üniversitelerden uzmanlar bulunacak.

3.2.2.2. -mIş / (y)AcAk / mAktA ol + duk + iyelik eki Eklerinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

‘‘Cümleyi işaret eden sıfat-fiille oluşturulan yapıyı, geçmiş, şimdi ve gelecek anlatacak şekilde genişletebiliriz. Tek başına + DIK +(iyelik) formu, ismi, bitmiş, süren ya da her zaman olan işlerle ilgili olarak niteler. Bitmişlik ya da sürme anlamlarını ayırmak, açıkça belirtmek ya da bunların dışında gelecek zaman anlamı vermek istersek +mIş, +mAktA, +(y)AcAk ekleri ekleyebiliriz.’’ (İstanbul Yabanıclar İçin Türkçe Ders Kitabı C1/+, 2013: 122).

Kitapta verilen bu açıklama son derece karışık ve yabancı öğrencilerin anlayacağı nitelikte değildir. İlgili bölümde gösterdiğimiz gibi -Dık + iyelik yapısı sıfat-fiiller (tümleci işaret eden) olarak verilmişti. “Cümleyi İşaret Eden Sıfat-Fiil” şeklindeki açıklama yeni bir kavram olarak çıkarak öğrencide kafa karışıklığına yol açabilir.

Öğretilen konuya dair üç adet örnek verildiğini görülmekte. Ardından da boşluk doldurma şeklindeki bir alıştırma yer almaktadır.

Okuma ve dinleme metinleri ise şu şekildedir:

OKUMA çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı C1/+ Sayfa 120

SANAT TÜRLERİ

Sanatı nasıl sınıflandırabiliriz? Geleneksel sınıflandırmada bazı çağdaş sanatların yer bulamaması, sanatın çağdaş bir sınıflandırmasının yapılmasını gerekli kılmıştır. Biçim verilen malzeme değiştikçe sanatın değişik adlara ayrılması mümkün olabiliyor. Ancak, sanatı çeşitlendirirken sadece malzeme yönüyle sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Malzemenin yanı sıra, ifade ediş biçimi veya daha kapsamlı bir ifadeyle yaratıcılık, bu sınıflandırmada önemli bir etkendir. Sözgelimi, bir heykeltıraş da ağaca biçim verebilir, bir marangoz da...Fakat heykeltıraşın ağaca biçim verişteki ifade tarzı ile marangozun biçimlendirmesindeki ifade tarzı aynı değildir. Heykeltıraş biçimlendirmesini alışılmışın dışında, yeni ve özgün bir biçimde

yaparken marangoz ise alışılmış, bilinen veya tekrar edilen bir biçimlendirme yapar. Bu bakımdan geleneksel sınıflandırmada sanat genel olarak önce iki gruba ayrılır:

A. Geleneksel Sınıflandırma

1. Uygulamalı/ Endüstriyel Sanatlar (Zanaat): Tasarım ve estetiğin, fonksiyonel günlük kullanım nesnelerine uygulanmasıdır. Terzilik, aşçılık vb. yanında, süsleme sanatları, endüstriyel tasarım, grafik tasarım, moda tasarım, dekorasyon, mimarlık, fotoğraf vb. Uygulamalar da bu alana dahildir. Herkes dolap yapabilir, ama bir marangoz gibi yapamaz. Herkes dikiş dikebilir ama bir terzi gibi dikemez.

2. Güzel Sanatlar: Duygu ve düşüncelerin estetik bir şekilde çeşitli yollarla anlatılması işidir. Göze güzel görünümler sergilemek, kulağa hoş sesler duyurmak ve ruhta heyecan yaratmak güzel sanatların amacıdır. Güzel sanatlar teriminin ortaya çıkışındaki motivasyon, resim, heykel gibi görsel sanat dallarını; tekstil, seramik gibi zanaat ve uygulamalı sanatlardan ayırmaktı. Buradaki ‘‘güzel’’, sanat eserinin niteleğini değil, disiplinin estetikle bağlantısını vurgulamak için kullanılmıştır. Güzel Sanatlar genel olarak üç ana bölüme ayrılır:

a) Görsel (Plastik) Sanatlar: Resim, heykel...

b) İşitsel (Fonetik) Sanatlar: Müzik, edebiyat...

c) Dramatik Sanatlar: Dans, tiyatro, opera, kukla...

B. Çağdaş Sınıflandırma

Geleneksel sınıflandırmanın dışında kalabilen bazı türler olabiliyordu. Bu sebeple çağdaş bir sınıflandırmaya gerek duyulmuştur. Bu sınıflandırmada söz konusu sanat dalının niteliği ve tekniği göz önünde bulundurulmaktadır. Böylece, bütün sanat dallarını içine alan bir sınıflandırma ***yapmış olduğumuzu*** söyleyebiliriz. Buna göre, şöyle bir sınıflandırma yapılabilir:

1. Yüzey Sanatları: Tüm iki boyutlu sanat çalışmaları, bir eni ve boyu olan kağıt veya tuval üzerine, bir duvar ya da kumaş üzerine uygulanan sanatlardır.

Mesela resim ve türleri (yağlı boya, sulu boya, baskı sanatları, afiş, grafik çizimler), duvar resmi, minyatür, karikatür, fotoğraf, süsleme vb.

2. **Hacim Sanatları:** Üç boyutlu sanat çalışmalardır. Sözgelimi heykel, seramik, anıtlar gibi.

3. **Mekan Sanatları:** İç ya da dış mekanı içine alan ya da düzenleyen sanat dallarıdır. En başta mimarlık olmak üzere, peyzaj, çevre düzenlemesi gibi mekana ilişkin tüm tasarım çalışmaları.

4. **Dil Sanatları:** Edebiyat ve yazı türlerini kapsayan sanatlardır; örneğin hikaye, şiir, deneme, tiyatro metni vb.

5. **Ses Sanatları:** Müzik ve bütün türlerini kapsar.

6. **Hareket Sanatları:** İnsanın, bedeniyle anlatım gücü kazandırdığı sanatlardır: Dans türleri, pandomim vb.

7. **Dramatik Sanatlar:** İnsanın, eyleme dönüşmüş ifadelerle kendini veya bir olayı, bir olguyu anlattığı sanatlardır; örneğin tiyatro, müzikal oyun, kukla gibi sahne sanatları; sinema, gölge oyunu vb.

Metne göre aşağıdaki sanatlar geleneksel ve çağdaş sınıflandırmalara göre hangi tür sanattır? Yazalım.

	Geleneksel Sınıflandırma	Çağdaş sınıflandırma
Kaligrafi	( )	( )
İç-mimarlık	( )	( )
Roman	( )	( )
Marangozluk	( )	( )
Karikatür	( )	( )
Seramik	( )	( )

Müzikal	( )	( )
Hat	( )	( )
Senaryo	( )	( )
Opera	( )	( )
Moda	( )	( )
Takı tasarım	( )	( )
Ahşap oyma	( )	( )

DİNLEME çalışması İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı C1/+ Sayfa 122

SETENAY ALPSOY İLE RÖPORTAJ

Çağdaş Türk resminin genç kuşak temsilcilerinden Setenay Alpsoy bireyin kentle kurduğu ilişkiye getirdiği özgün yorumlarıyla dikkat çeken bir isim. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesinden mezun olan Setenay Alpsoy, aynı üniversitede yüksek lisansını tamamladı. Bugüne kadar 20' nin üzerinde karma sergiye katılan genç sanatçı, ilk sergisini 2008 yılında Evin Sanat Galerisinde açmıştı. Akademide Neşe Erdok Atölyesinde eğitimimi alırken üçüncü sınıfın sonlarında artık bize hocalarımız kendi dünyanızı oluşturan demeye başladı. Bu referansla birlikte etrafımıza daha farklı gözle bakmaya başladık. Hepimizin seçtiği, yakın bulduğu kendine konular oldu. Benim seçtiğim konu kent oldu. İlk bakışta kent peyzajları olarak algılanan resimler, incelendiğinde birer figür ve karakter olarak ön plana çıkıyor. Alpsoyon şehrin karmaşık estetiğini gözler önüne seren eserleri, peyzaj resmini farklı bir açıdan yeniden yorumluyor. Bu sefer, biraz daha bu kalabalığın içine girdim, bir önceki sergilere nazaran. Tam içindeyim, ortasındayım;

bazen uzaktan bakıyorum bütün bu keşmekeşe; bazen de tek bir cama bakıyorum, pencereye bakıyorum. İlk olarak içinde dolaşmak, bu sokakların arasında dolaşmak beni çok besliyor. Resimlerimde fotoğraflardan referanslar alıyorum tabi, bu kompozisyonlarla uğraşırken. O sokaklarda dolaşmak ve o sokakların bana yeni kapılar açması, beni resme itiyor. Gözlemlediği ve kendisinin de içinde yaşadığı bu alanlarda sokakların boşluğu ve sessizliği dikkat çekiyor. Resimlerini açık koyu alt yapısı üzerine inşa eden sanatçı, ışık gölgeyle desteklediği alt yapıya renk öğesini de ekleyerek istediği atmosferi ve yorumu yakalamaya özen gösteriyor. Üstünde durduğum birkaç kompozisyon var. Bunlar biri neredeyse gökyüzünü hiç görmediğimiz, zaman zaman çok ince bir detay olarak gördüğümüz üst üste binaların yerleştirilmesiyle oluşan resimler. Kimi zaman kasvet, üstüne üstüne gelme hissini yaratıyorlar, kimi zaman da dediğim gibi sadece bir pencereden İstanbulun görüntüsü yansıyabiliyor bize. Bazen de dışarıya atılmış koltuklar dikattimizi çekiyor. O koltukların dışarıda da işlevini devam ettirmesi, içeride olması gereken bir şeyin dışarıda olması gibi tezatları ele alıyorum. Setenay Alpsoyun ikinci kişisel sergisi 2012 yılında ‘‘Denizin Ayırdığı Şehir’’ başlığıyla yine Evin Sanat Galerisinde gerçekleşti. Benzer temaların izini süren sanatçı, kent üzerine çıktığı serüvene, bir bütünü oluşturmak üzere devam ediyor. İstanbul zaman zaman tabi ki yaşanmaz, kaçılası, başka yerlere göç edilesi bir his veriyor bana fakat yine de kaçsam da iki gün sonra döneceğim yer tekrar burası. Beni besleyen, ruhumu besleyen, resmimi besleyen yer burası tabi ki. Yine burada dinleneceğim. Bu keşmekeş de bana çoğu zaman iyi geliyor, resmime iyi geliyor. Sıkıntı yarattığı zamanlar var ama mutluluğu daha fazla. Setenay Alpsoy’ un üçüncü kişisel sergisi ‘‘Görünmeyen Kent’’ 8 Mart’ ta Evin Sanat’ ta ziyarete açılacak. 29 Mart’ a kadar açık kalacak sergide sanatçı kente odaklı resimleriyle şehrin nasıl göründüğüne değil neler söylediğine bir kez daha dikkat çekecek.

Aşağıdaki cümleler doğru ise ‘‘D’’, yanlış ise ‘‘Y’’ yazalım.

1. Ressam Setenay Alpsoy, lisans öğretiminden sonra yüksek lisans yapmayı düşünüyor. ( )

2. Ressam, meslek yaşamında 20 küsür sergiye katıldı. ( )

3. Ressam, dördüncü sınıftan sonra kendi resim dünyasını oluşturdu. ( )

4. Ressam, uzun zaman düşünürek resimleri için ‘‘şehir’’ konusunu seçti. ( )

5. Ressam en çok kullandığı figürler evler ve sokaklar. ( )

6. Ressam, şehir hayatından zaman zaman yılıyor. ( )

7. Ressam, ara sıra şehirden kaçsa da şehir hayatını seviyor. ( )

8. Ressam, bu röportaj kadar sadece iki kişisel sergi düzenledi. ( )

9. Ressamın son sergisinin açık kalma süresi iki hafta. ( )

Okuma metninde hedef yapı bir kez geçerken dinleme metninde hiç yer verilmediği görülmektedir.

4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Yer Almayan Sıfat-Fiiller

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında bazı sıfat-fiillere yer verilmemektedir. Kitaplardaki metinlerde, yer aldıkları halde dilbilgisi öğretiminde yer almamaktadır. Bunlar şu sıfat-fiiller:

4.1. Fiil + Ik

Eski ve çok yaygın bir geçmiş sıfatfiili şeklidir. Geniş ölçüde ve çoğu zaman edilen anlamlı (*kesik x kes-il-miş)* fiilden sıfatlar yapar olmuştur.

Ezik- kırık- donuk- açık- yanık- bozuk- yırtık- çarpık- kalkık- karışık- değişik- alışık- bulanık- uyanık- dağınık- karmaşık-işlek- ürkek- dayanık- ayık- kesik- sönük- yakışık-

Ad olarak:

Yırtık- delik- soğuk- kırık- bulaşık- bölük- konuk... (Banguoğlu, 2011: 248-249).

Başkalarının aksine sağır annesiyle kısık ses tonuyla konuşuyordu. (C1/+, 22)

Buranın dışa dönük bir müze olduğunu, çocukların gördüğü her şeye dokunarak hissedip algıladığını açıkladı. (İstanbul B2, 2012: 114).

4.2. Fiil + IcI

‘‘-ici eki (çok işlektir; ünsüz harfle biten fiil kök ya da gövdelerine-ünlüler uyumuna göre-ulanır; fiil kök ya da gövdelerinin sonunda ünlü varsa, kelime ile ek arasına **y** kaynaştırma harfi girer):

Huy, yapıcılık, yarayıcılık sıfatları: **Yırt**-ıcı (kuş)- **besle**-(y) ici (yiyecekler)- **kur**-(u) cu (meclis)- **oyala**-(y) ıcı (memur)- **düşündür**-ücü (haber)- **kes**-ici (silah)- **tamamla**- (y) ıcı (bilgiler)...gibi. (Ediskun, 2007: 151).

Fransa’ da gribi önleyici ilaç geliştirildi.

Gerçek adı Ercümend’ di ve görkemli bir tablodan çıkmış gibi göz kamştırıcı bir güzelliği vardı.

Gene de büyütücü camla, okuyabiliyor gazeteyi teğmen. (İYİTDK C1/+: 27)

Psikolglara göre aşk hem normal hem de nörotik olmaktır, yani yaratıcı ve yıkıcıdır. (İYİTDK C1/+, 32)

İkinici faz birinci faz gibi heyecan verici ve etkileyici değildir. (İYİTDK C1/ +: 33).

4.3. Fiil + İlİ

“Duvara asılı resimleri bugün indirdik.” tümcesinde, ‘‘asılı’’ bir yön tümleci (‘‘duvar-a’’) alabilmiştir. Ama zaman belirtici alamaz: * ‘‘Duvara dün asılı resimleri

bugün indirdik''. Doğru tümce ''-en'' eki almış bir ortaçla kurulabilir: ''Duvara dün asıl-an resimleri bugün indirdik''. Gene de bu ekle istersek henüz kalıplaşmamış sıfatlar kurabiliriz (Erkman-Akerson, 1998: 103).

*Tahatya **yazılı örnekleri** defterinize yazınız.*

*Trafiğe **kapalı yollarda** araba kullanılmaması gerekir.*

*Boks turnuvasında **yapılı adamlar** yarışıyordu.*

"Fiilden isim yapan *–I* eki, örneklerden de anlaşıldığı gibi sıfat-fiil eki olarak kullanıldığında işlev bakımından *–mIş* ekine çok yakındır. Dolayısıyla, *-I* eki geçmiş zaman sıfat-fiili türetir. Ancak, *-I* eki sadece edilgen çatılı fiillerde kullanılırken *–mIş* ekinin kullanım alanı daha yagındır; hem kök fiillerde hem de değişik çatı eklerini almış fiillerde kullanılabılırm. Bu ekin önemli bir özelliği, yukarıda da belirtildiği gibi sadece *–l* yapılmış edilgen çatılı fiillere gelmesidir. Dolayısıyla, bu ek her zaman *–l* ekiyle birlikte kullanılır. (...) *yazılı* ve *yapılı* gibi bazı örnekler ise duruma göre *yaz-ı-lı (sınav), yap-ı-lı (adam)* biçiminde de *yaz-(ı)l-ı "*yazılmış olan", *yap-(ı)l-ı "*yapılmış olan''biçiminde de olabilir" (Karadoğan, 2008: 62).

4.4. Fiil + mA

"Yazma kitap'', ''emme basma tulumba'', ''süzme bal'' örneklerinde, ''yazma'', ''emme basma'', ''süzme'' kalıplaşmış nitelemelerdir. (Erkman-Akerson, 1998: 103)

"*-me* sıfatları sıfatfiiller gibi zarf öbekleri içinde de görülürler, kimden halinde adlarla bir sıra birleşik sıfatlar yapmışlardır: *annadan doğma- babadan kalma- sonradan görme- cennetten çıkma- yerden bitme- kökten sürme- baştan savma- ağızdan dolma gibi." (*Banguoğlu, 2011: 266).

Osmanlılardan kalma tarihi eserler müzede sergileniyordu.

Pazarda **cennetten çıkma** meyveleri gördüm.

Kulaktan dolma bilgilerle yok yere olay çıkardılar.

BULGULAR VE YORUM

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında[13] sıfat-fiillerin öğretimi B2 düzeyinde başlamakta ve bu konu C1/+ düzeyinde tamamlanmaktadır. Kitaplarda zarf-fiil konusuna ise önceki düzeylerde yer verilmiştir.

Bu çalışma doğrultusunda, B2 ve C1 kitapları sıfat-fiillere ilişkin konu anlatımları, açıklamalar ve alıştırmalar bağlamında incelenmiştir. İncelemeler doğrultusunda tespit edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin değerlendirmeler aşağıda sıralanmıştır.

Değerlendirmeye ilk olarak İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı B2' de yer alan –(y)An ekinin öğretimiyle başlanmıştır. Kitaptaki okuma metinleri, dinleme metinleri ve metinlere ait sorular incelenmiştir. Örneklerde –(y)An ekiyle kurulan sıfat-fiillerin kitapta verilen tanımla uyumludur ve sıfat-fiilin "şimdiki zaman, geniş zaman ve geçmiş zaman" çekimleri verilmiştir. Buna ek olarak ad kullanımı örneklendirilmiştir. Konuya ilişkin dikkat çeken bir başka husus, -(y)An ekinin konunun başlığında "özneyi işaret eden" sıfat-fiiler olarak verilmiş olmasıdır. Bu tanımlamanın kimi öğrenciler için karmaşık olması muhtemeldir. Yan tümce ayrımını bilmeyen ya da özneyi yan tümcede araması gerektiğini düşünemeyen bir öğrenci, özneyi bulabilmek için temel tümceyi analiz etmeye çalışacaktır. Bu nedenle, öğrenciye yan tümce kavramının da anlaşılır şekilde anlatılması gerekmektedir.

B2 düzeyinde (Sayfa 112), +(y)An yapısını öğretmek üzere kullanılan okuma ve dinleme parçaları incelendiğinde hedef yapının kullanımının oldukça az sayıda olduğu tespit edilmiştir. +(y)An yapısı okuma metninde beş kez dinleme metninde ise dört kez tekrarlanmıştır. Oysa öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları bir dilbilgisi

[13] Çalışmanın "Sınırlılıklar" başlığında da belirtilmiş olduğu üzere, bu kitap setine ilişkin değerlendirmeler B2 düzeyi için 2015 yılı; C1+ düzeyi için 2013 yılı baskısı esas alınarak gerçekleştirilmiştir. 2021 yılı itibarıyla kitapların güncel baskısı yayınlanmıştır. Bu baskıda C1+ kitabı C1 şeklinde adlandırılmış ve kitapta sıfat-fiil konusuna yer verilmemiştir.

yapısının özellikle alılmayıcı becerileri hedefleyen çalışmalarda çokça tekrarlanması konunun pekişmesi açısından oldukça önemlidir.

Çalışmanın sonraki aşamasında, "fiil + DIK + iyelik eki/ fiil + (y)AcAk + iyelik eki" kullanımları incelenmiştir. Bu sıfat-fiillerin iyelik ekleriyle kullanımı öğrenciler için zorlayıcı olabilmektedir. Kitapta bu iki ekin kullanımlarının beraber işlendiği görülmüştür oysa bu eklerin farklı bağlamlarda, farklı kullanım alanları vardır. Barın'ın (2004: 23) da ifade ettiği üzere öğrenciye "… bir dil bilgisi yapısı kavratılmadan yeni bir yapıya geçilmemesi gerekir.". Bu durum göz önünde bulundurulduğunda bu sıfat-fiil eklerinin ayrı örnek ve alıştırmalarla verilmesi öğretim sürecini daha verimli bir yol olacaktır.

Kitapta, -DIK ve –(y)AcAk ekinin kullanımına ilişkin dikkat çeken bir başka husus ise ad gibi de kullanılabilen bu yapıların ad kullanımlarının örnek ve alıştırmalarda bulunmazken; okuma ve dinleme metinlerinde ad kullanımlarının bulunmasıdır. Bu yapının metinlerde bulunup daha sonrasında açıklanmamış olmaları konunun anlaşılırlığını güçleştirecektir.

(I/A)r/ mAz/ AsI/ mIş yapılı sıfat-fiilerin kitapta "kalıcı isim" olarak ele alındığı görülmüştür. Bu yapılar, diğer sıfat-fiil yapılarına nazaran öğretilmesi daha kolay yapılardır. Çünkü biçimsel bağların yanında anlamsal bağlamlarda açıklanabilmeleri için alternatif yollar vardır. Bu yapılar, sözlüksel birimler olmasalar dahi eş anlamlıları üzerinden ya da görseller üzerinden açıklanabilirler. Buna ek olarak öğretici beden dilinden destekle konunun anlaşılırlığını sağlayabilir. Kitapta, bu konuya ilişkin boşluk doldurma alıştırmasında "**ele avuca sığmaz** ve **görünmez kaza"** deyimlerine yer verildiği görülmüştür. Bu tür alıştırmaların ayrıca mecazlı yapılarla örneklendirilmesinin öğrenciler açısından dikkat dağıtıcı ve kafa karıştırıcı olması muhtemeldir. Yabancı dil öğretimindeki en temel ilkelerden biri olan "Basitten, karmaşığa." ilkesinden de hareketle, öğrenciye yeni bir dilbilgisi yapısı sunulurken örnek cümlelerin ve alıştımaların başlangıçta basit, gerçek anlam taşıyan sözcüklerle oluşturulması daha yararlı olacaktır.

Kitapta "–mIş/ (y)AcAk/ mAktA" eklerinin öğretiminde hedef yapıları içeren örneklerin parantez içi açıklamalarla desteklendiği görülmüştür. Bu açıklamalar,

hedef yapının öğretimini olumlu şekilde etkileyecek unsurlardır. Ancak okuma ve dinleme metinleri incelendiğinde hedef yapıların okuma metninde bulunmadığı, dinleme metninde ise birkaç tümceyle sınırlı kaldığı görülmüştür. Daha önce de belirtildiği üzere yeni dilbilgisel kalıpların öğretiminde basitten, karmaşığa çok sayıda örnek vermek öğretim sürecini olumlu şekilde etkileyecektir.

Yapılan incelemede "fiil + -mIş / (y)AcAk / mAktA ol + duk + iyelik eki" yapılarının "tümleci işaret eden" yapılar olarak ifade edildiği görülmüştür. Bu yapıların başka bir kavram üzerinden açıklanması yapıyı yeni öğrenenler açısından kafa karışıklığına yol açacaktır. Bunun yerine yapıların işlevleri üzerinden daha ayrıntılı bir açıklama yapmak daha verimli olacaktır. Konuya ilişkin metin incelemelerinde ise okuma metninde hedef yapının sadece bir kez geçtiği, dinleme metninde ise hedef yapıya yer verilmediği görülmüştür.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında "Fiil + Ik/ Fiil + IcI / + İlİ / + mA" sıfat-fiillerin "öğretimine" yer verilmediği görülmüştür. Yukarıda "öğretimine" ifadesinin tercih edilme nedeni ise kitaptaki metinlerde bu yapıların bulunması ancak dilbilgisel yapılar olarak ayrıca tanımlandıkları bölümlerin bulunmamasıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada sıfat-fiilerin ne olduğu ve İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinde okutulan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında sıfat-fiiller öğretimi konusunda nasıl bir yol izlendiği incelenmiştir. Bu incelemeninn sonucunda aşağıda belirtilen tespitlere ulaşılmıştır:

1. İstanbul Yabanıcılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında sıfat-fiiller, özneyi işaret eden, tümleci işaret eden ve kalıcı isim olarak üç gruba ayrılmıştı.

2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında hemen hemen bütün sıfat-fiil ekleri özellikleriyle verilmeye çalışılmıştı.

3.Kitapta –DIK/-(y)AcAK sıfat fiil ekiyle oluşturulmuş adlaşmış sıfatlar hakkında öğrenciye bir bilgi verilmemiştir. Bu durum öğrencide kafa karışıklığına yol açabilir. Çünkü öğrenci günlük hayatta ve okuduğu metinlerde bu tarz örneklerle karşılaşabilir ve bu örneklerin sıfat fiil ekiyle oluşup oluşmadığını anlamayabilir. Bunun nedeni kitapta verilen örneklerde -DIK/–(y)AcAk ekinin sıfat tamlaması yapacak şekilde kullanılmasıdır. Örneğin;

Senin en çok **dinlediğin şarkıcı** kim?

Gideceğimiz yeri hiç kimseye söyleme.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere öğrenci –DIK/–(y)AcAk sıfat fiil ekiyle oluşan sözcükten sonra her zaman nitelenen bir isim arayacak ve okuma metninde geçen “Düşünsenize, bir sene **giydiğini** gelecek seneye modası geçti diye giymeyen kaç insan var? gibi bir örnekle karşılaştığında ise ekin işlevini kavrayamayacaktır.

4. Kitaplardaki dil bilgisi Türkçe açıklamalar oldukça karışık ve yabancı öğrencilerin anlayamayacağı niteliktedir. Bu açıklamalar daha basit şekilde verilmelidir.

5. Kitapta yer alan örneklerin ve alıştırmaların sayısının azlığı da önemsenmesi gereken bir noktadır. Örnek ve alıştırma sayısının fazlalaştırması ve

özellikle adlaşmış sıfatlarla ilgili alıştırmaların da konması öğrencinin konuyu daha iyi kavraması açısından önemlidir.

6. Kitaptaki okuma ve dinleme parçalarının güncel ve öğrencinin ilgisini çekebilecek konulardan seçilmesi kitabın en büyük artısıdır. Ayrıca verilen dilbilgisi konusunun metinlerde kavratılması konunun kalıcı olarak öğretilmesi hususunda önem arz etmektedir. Ancak kitaplardaki metinlerde hedef yapı sayısı az olduğunu görülmektedir.Öğrenci örnek cümlelerde konuyu kavramakta, ama metne geçtiğinde soyut ve anlaşılması zor cümlelerle karşılaştığında zorlanmaktadır.“Yabancı dil öğretiminde dilsel yeti kapsamında tümce düzeyindeki çalışmalar dil kullanımını öğrenmek için yetersizdir.”(Dilidüzgün 2012b: 343) Dolayısıyla örnek cümlelerden hemen sonra öğrencinin daha rahat anlayabileceği bir metnin verilmesi ve bu metinde dilbilgisi konusunun pekiştirilmesi konunun öğretimi açısından daha faydalı olacaktır.

Öneriler

Aşağıda, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik ders materyallerinin hazırlanmasına katkıda bulunmak amacıyla sıfat-fiillerin öğretimine ilişkin çeşitli öneriler sıralanmıştır.

- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konusunda gerek ders materyalleri hazırlanırken gerekse dil öğretim ortamlarında dikkate alınması gereken en önemli husus, hedef kitlenin özellikleri ve ihtiyaçları olmalıdır. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri öğrencinin ana dilinin yapısal özellikleri ile Türkçenin yapısal özellikleri arasındaki ortaklıklar ve farklardır. Öğrencilerin ana dillerinin yapısal özelliklerinin Türkçe öğrenim sürecini olumsuz yönde etkilememesi adına bazı önlemler alınmalıdır. Özellikle yeni bir dilbilgisel yapının öğretiminde sadece yapısal özellikler temelinde yapılan açıklamalar ve terim kullanımları kafa karıştırıcı olacaktır. Örneğin, Türkçedeki sıfat-fiil terimi Hint-Avrupa dillerinin birçoğunda “yan tümceyi” ifade etmektedir. Terimi algılayabilmek için kendi ana dilindeki karşılığı ile bağlantı kurmaya çalışacak bir öğrenci için bu durum oldukça zorlayıcıdır. Bunun yerine sıfat-fiillerin işlevleri üzerinden örneğin: “Özneyi işaret eden yapılar, tümleci işaret eden yapılar” şeklinde başlıklandırılması ve yine sadece

yapısal nitelikler açısından değil, işlevsel nitelikler açısından açıklanması, konunun öğretim sürecine katkı sağlayacaktır.

Aşağıda, sıfat-fiillerin bağlam içinde ve işlevi üzerinden öğretimi konusunda örnek bir uygulama verilmiştir. Hedef yapı "–An" olarak belirlenmiştir.

- Öncelikle "-An" yapısının öğretimine uygun, örnek çeşitliliği olan bir metin seçilir.
- Sonraki aşamada öğrencilere doğrudan bu yeni dilbilgisel yapının tanımını yapmak yerine öğrencilerin hazır bulunuşluklarını arttırmak için metinde bulunan "-An" yapılarının altı çizilerek gösterilir. Ancak yapıya ilişkin tanımlama ya da açıklamalar yapılmaz.
- Ardından metne yönelik çalışma gerçekleştirilir. Öğrencilerle metni okuma ve anlamaya yönelik çalışılır. Bu noktada önemli olan öğrencilerin metinsel bütünlük içinde yapının rolünü kavramalarını sağlamaktır.
- Sonrasında öğrencilerin bu yeni yapının işlevlerini alımlama sürecinin kontrolü için öğrencilerden metinden anladıklarını basit cümlelerle ifade etmeleri beklenir.
- Öğretici, hedef yapıyı kapsayan konuşma ve yazma etkinlikleriyle konuya ilişkin örnek sayısını artırıp konunun pekiştirilmesini sağlar.

-Yukarıda da bahsi geçen "yan tümce" konusu sıfat-fiil konusunun öğretimi açısından önemlidir. Öğrencilerin bu konuyu daha iyi anlayabilmeleri için yan tümce kavramının çok sayıda örnek üzerinden açıklanmasının faydası olacaktır.

- Hedef kitleyle ilgili önemli özelliklerden biri de yaş grubudur. Yetişkinlere ve çocuklara yönelik olarak farklı ders materyallerinin hazırlanması gerekir. Çocuklara yönelik ders materyallerinin ilgi alanlarına yönelik örneklerle ve

görsellerle desteklenmesi; konu anlatımlarının ve alıştırmaların ise yetişkinlere yönelik materyallere oranla daha kısa ve basit cümlelerden oluşması önemlidir.

- Esasında en temel öğretim ilkelerinden biri olan "Basitten karmaşığa, kolaydan zora" ilkesi yabancı dil öğretiminde de temel bir ilkedir. Bu nedenle, yeni bir yapının öğretimi sürecinde -özellikle de fiilimsiler gibi karmaşık konuların öğretiminde- bu ilkeye bağlı kalmak gerekir. Bu doğrultuda örneklerde ve açıklamalarda aynı anda birden fazla hedef yapının bulunmamasına ve başlangıçta mecazlı yapıların olmadığı basit cümlelerin kullanılması dil öğretim sürecine katkı sağlayacaktır.

- Çalışmanın önceki kısımlarında da belirtildiği şekilde dilbilgisi, dört temel becerinin de gelişiminde doğrudan etkilidir. Bu nedenle, yeni bir dilbilgisel yapının öğretimi süreci bu dinleme-okuma-konuşma ve yazmaya yönelik çeşitli etkinliklerle desteklenmeli. Öğrencilerin bireysel farklılıkları öğretici tarafından göz önünde bulundurularak zorlandıkları beceriler ek alıştırmalarla desteklenmelidir.

- Öğretim ortamlarında öğrenci katılımlı canlandırmalardan yararlanmak karmaşık dilbilgisel yapıların öğretiminde kolaylaştırıcı bir unsur olacaktır. Öğrencilerin öğrenim sürecine ek olarak öğretim sürecine de dâhil olması konuyu pekiştirecektir.

- Dil öğretim materyallerinin hazırlanmasında önem taşıyan bir başka unsur ise güncelliktir. Güncellik iki açıdan ele alınmalıdır. Bunlardan ilki söz varlığının güncelliğidir. Ders materyalleri, belirli aralıklarla güncel sözvarlığı çalışmaları temel alarak yenilenmelidir. Bir diğer husus ise ders materyallerindeki örnek cümlelerin, alıştırmaların, dinleme ve okuma metinlerinin güncel konulara ilişkin olması gerekmektedir. Örnek seçiminde bunların yanında hedef kitlenin yaşı ve dil öğrenme amacı da önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akerson-Erkman, Fatma; Özil, Şeyda: **Türkçe Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler,** Simurg, İstanbul, 1998.

Altun, Mustafa: **Türkçede Kelime Grupları Çözümlemeleri "Türk Romanlarından Örneklerle", Mvt Yayıncılık:** 24, İstanbul, 2011.

Atabay, Neşe Özel, Sevgi Kutluk, İbrahim: **Sözcük Türleri,** Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2003

Aydın, İlker: "Türkçede Yan Tümce Türleri ve İşlevleri" **A.Ü. TÖMER Dil Dergisi**, C: 126, Ekim Kasım Aralık, 2004, s. 36.

Aykut, Ksenija: **Proparticiples-The Key to the Turkish Syntax,** Zaduzbina Andrejevic, Beograd 2007.

Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri,** Türk Dil Kurumu Yayınları: 528, Ankara 2011

Barın, Erol: "Yabancılara Türkçe Öğretiminde İlkeler" **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, C. I, Ankara 2004, s.23. https://dergipark.org.tr/download/article-file/326575

Bayraktar, Nesrin: **Orta Türkçede Fiilimsiler**, [Yayınlanmamış Doktora Tezi] Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2000.

Benhür, M. Hadi: **Türkiye Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Eklerinin Fonksiyonları**, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, 1993.

Bilgin, Muhitin: **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz** Başbakanlık Basımevi, Ankara 2002.

Bölükbaş Kaya, Fatma: **Yabancılara Türkçe Dilbilgisi Öğretimi,** Kültür Sanat Basımevi, İstanbul 2021.

Bölükbaş, Fatma, Gedik, Enver, Göçen, Gökçen, Gönültaş, Gül, Keskin, Funda, Özenç, Fazilet, Tokgöz, Hande, Ünsal, Gizem, Yavuz, Serra: **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A2,** Ed. Aslan, F., Ed. Yard. Keskin, F., Kültür Sanat, Basımevi, İstanbul, 2013.

Bölükbaş, Fatma, Gedik, Enver, Göçen, Gökçen, Gönültaş, Gül, Keskin, Funda, Özenc, Fazilet, Tokgöz, Hande, Ünsal, Gizem, Yavuz, Serra: **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2,** Ed. Aslan, F., Ed. Yard. Keskin, F., Kültür Sanat Basımevi, İstanbul, 2015.

Bölükbaş, Fatma, Gedik, Enver. Göçen, Gökçen, Gönültaş, Gül, Özenç, Fazilet, Tokgöz, Hande Yavuz, Serra: **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı C1/+,** Ed. Aslan, F., Ed. Yard. Keskin, F., Kültür Sanat Basımevi, İstanbul, 2013

D-AOBM: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_CEFR_TR.pdf

Demir, Nurettin Yilmaz, Emine: **Türk Dili El Kitabı,** Grafiker, Ankara 2012.

Demir, Tufan: **Türkçe Dil Bilgisi,** Kurmay Kitap Yayın Dağıtım, Ankara 2006.

Dilidüzgün, Şükran: "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Söylemsel Yeti Geliştirme Bağlamında Değerlendirilmesi", **Türkçenin Eğitimi - Öğretimi Üzerine Çalışmalar,** Ed. Engin Yılmaz, Mehmet Gedizli, Erdal Özcan ve Yonca Koçmar, Pegem Akademi, s. 342-350, Ankara, 2012.

Ediskun, Haydar: **Türk Dilbilgisi,** Remzi Kitabevi, İstanbul 2004.

Ediskun, Haydar: **Türk Dilbilgisi,** Remzi Kitabevi, İstanbul 2007.

Eraslan, Kemal: **Eski Türkçede İsim Fiiller,** Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1980.

Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi,** Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım, İstanbul 2011.

Ersen-Rash, Margarete; Erdoğan, Onası: **Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi,** Papatya Yayıncılık Eğitim, İstanbul 2015.

Gazi Üniversitesi Tömer: **Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi** Gazi Üniversitesi TÖMER, Ankara 2006.

Gedik, Enver, Göçen, Gökçen, Gönültaş, Gül, Keskin, Funda, Özenç, Fazilet, Tokgöz, Hande, Unsal, Gizem, Yavuz, Serra: **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1,** Ed. Aslan, F., Ed. Yard. Keskin, F., Kültür Sanat Basımevi, İstanbul, 2012.

Gedik, Enver, Göçen, Gökçen, Gönültaş, Gül, Keskin, Funda, Özenç, Fazilet, Tokgöz, Hande, Ünsal, Gizem, Yavuz, Serra: **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1,** Ed. Aslan, F., Ed. Yard. Keskin, F., Kültür Sanat Basımevi, İstanbul, 2012.

Gedik, Enver, Göçen, Gökçen, Gönültaş, Gül, Keskin, Funda, Özenç, Fazilet, Tokgöz, Hande, Unsal, Gizem, Yavuz, Serra: **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2,** Ed. Aslan, F., Ed. Yard. Keskin, F., Kültür Sanat Basımevi, İstanbul, 2012.

Gedik, Sadi, Ekinci, Gökhan & Konuk, Ahmet: Yabancılara Türkçe Öğretiminde Sıfat-Fiilerin Kavratılması ve ve Karşılaşılan Güçlüklere Çözüm Önerileri, **6. Uluslararasi Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, 87**., Gaziantep, 2019.

Göksel, Aslı Kerslake, Celia: **Turkish: A Comprehensive Grammar** Routledge, London 2005 http://www.eric.com.br/turkish-grammar/turkish-grammar.pdf

Gülsevin, Selma: "-(Y)ACAK Sıfat-Fiil Ekinin Birleşik Yapılardaki Özel Bir İşlevi Üzerine", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C. V, No:1, 2016, s.178-188.

Gülsevin, Selma: "DIK/-(Y)ACAK+İyelik Yapılarının Öznelerinde İlgi Ekinin Kullanılması Üzerine", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,** C. IV, No:3, 2015, s. 889-898.

Hengirmen, Mehmet: **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü,** Engin Yayınevi, Ankara 1999.

Hepçilingirler, Feyza: **Türkçe Dilbilgisi Öğretme Kitabı** Everest Yayınları, İstanbul 2012.

Kara, Serdal: "Girişik Cümle Problemi Üzerine Bir İnceleme" http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933647.pdf.

Karaağaç, Günay: **Türkçenin Sözdizimi,** Kesit Yayınları, İstanbul 2009.

Karahan, Leyla: **Türkçede Söz Dizimi,** Akçağ Yayınları, Ankara 2008.

Karahan, Leyla: **Türkçede Söz Dizimi,** Akçağ Yayınları, Ankara 2010.

Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri,** Türk Dil Kurumu Yayınları: 827, Ankara 2003.

Korkmaz, Zeynep — **Türkiye Türkçesi Grameri,** Türk Dil Kurumu Yayınları: 827, Ankara 2014.

Koşucu, Fatma Zeynep: — **Türkçenin Yabancılara Öğretiminde Ulaçların Düzeylere Göre İncelenmesi**, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı, İstanbul, 2007.

Özkan, Fatma; Musa, Bağdagül: — "Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi", **Bilig**, No:30, 2004, s. 100.

Özkan, Mustafa Sevinçli, Veysi — **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**, (Kelime Çözümlemeli), Akademik Kitaplar Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Özsöy, A. Sumru — **Türkçe. Turkish,** Boğazıcı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002.

PİRİNÇ, Dilek — **Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortaçların İncenlenmesi ve Öğretimi - Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Orta 2 Örneğinde**, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Sak Ramazan, Şahin Sak, İkbal Tuğba, Öneren Şendil, Çağla, Nas, Eşref: — Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *4*(1), 227-256., 2021.

Türkçe Sözlük: — Türk Dil Kurumu, Ankara 2011.

Üstüner, Ahat: — **Anadolu Ağızlarında Sıfat-fiil Ekleri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Yeşilyurt, Şeyda: — "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde "-Dık" Ve "- An" Sıfat Fiil Ekiyle Yapılan Cümle Birleştirmelerini Cümle Ögesi Ve Zaman Ekine Göre İnceleme", **Turkishstudies**. 10.7827,14397, 2018, s. 1693 - 1710.

Yılmaz, Sibel: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Yazılı Anlatımları Ve Bunlarda Sıfat-Fiil Kullanımları Üzerine Bir İnceleme, 2019. http://dspace.akdeniz.edu.tr/handle/123456789/4727